

BUTLLETÍ
ELECTRÒNIC
DE LA
SOCIETAT
CATALANA DE
CIÈNCIA-FICCIÓ I
FANTASIA

Estiu de 2012. Número 32

EDITORIAL

Joaquim Carbó, com una casa sota la pell

El divendres 24 d'agost farà vuitanta anys que va néixer Joaquim Carbó. No és ficció; és ciència. Per això els companys de la SCCFF volem oferir aquest butlletí al més jove i entusiasta octogenari de la literatura catalana. Alguns, pocs, articles hi tracten directament d'ell i de la seva obra, però tots li són dedicats amb el mateix afecte.

Joaquim Carbó ha escrit per a públics de totes les edats, però és conegut sobretot en el camp de la literatura infantil i juvenil, i és un dels autors més llegits en català. Un autor amb una trajectòria literària ben consolidada, amb llibres com *La casa sota la sorra*, *La colla dels deu*, amb desenes d'edicions. I una novel·la paradigmàtica del gènere de ciència ficció al nostre país, *Calidoscopi de l'aigua i del sol*, publicada el 1979, que conté una crítica sobre el model de societat que ens abocava al canvi climàtic, i que convida el lector a reflexionar-hi.

Volem recordar que Joaquim Carbó ha guanyat nombrosos premis literaris, com el Víctor Català, 1964; Joan Santamaria, 1965; Recull, 1966, i, amb Ofèlia Dracs, *La sonrisa vertical*, 1980; i de narrativa juvenil, entre els quals el Folch i Torres, 1969; Joaquim Ruyra, 1981; Crítica "Serra d'Or", 1980 i 1992; de la Generalitat de Catalunya, 1982, i Guillem Cifre de Colonya, 1985.

L'any 2002 Joaquim Carbó va rebre el premi Memorial Jaume Fuster al conjunt de la seva obra, un premi atorgat pels seus companys escriptors de l'AELC. També es va editar un llibre commemoratiu dels seus setanta anys, en el qual es feia un repàs de l'obra feta fins aleshores. El 2007 se li otorgà el premi Trajectòria del Consell Català del Llibre per a Infants i Joves, i el 2011 el premi Trajectòria de la Setmana del Llibre Català. El mateix any la Biblioteca Jaume Fuster li va retre homenatge amb una exposició titulada "Carbó Negre", que formava part de les activitats de la Barcelona Negra. L'exposició proposava un recorregut per l'obra de Carbó a través d'un dels seus personatges més coneguts, el detectiu barceloní Felip Marlot, que va protagonitzar cinc de les seves obres.

Què es pot dir més d'una trajectòria tan sòlida? Que ens trobem davant d'un escriptor excepcional.

També Joaquim Carbó va donar suport des del primer moment al projecte d'endegar, primer, una secció d'escriptors de ciència-ficció dins l'AELC i, després, la SCCFF, i sempre l'hem comptat entre nosaltres, fent-nos costat. A la SCCFF conviuen diverses generacions i per tant diverses gradacions en les complicitats, els deutes i les gratituds respecte a Joaquim Carbó. En un intent de correspondre-li, voldríem que, més enllà de la provisionalitat d'aquest butlletí, també el nostre agraïment i el nostre afecte continuessin acompanyant confortablement Joaquim Carbó, de la mateixa manera que ens acompanyen la seva obra, els seus personatges i el seu alè, com una casa sota la pell.

CRÒNICA

L'exposició "Robots en la seva tinta" al Saló del còmic de Barcelona

És habitual que en els grans festivals internacionals s'esculli un tema central que ajuda a impulsar la comunicació i l'atracció del gran públic en tots els sentits. En el passat XXX Saló Internacional del Còmic de Barcelona, celebrat del 3 al 6 de maig a la Fira de Barcelona, el tema escollit van ser els robots. L'exposició "Robots en la seva tinta" es va dissenyar com un viatge de la ficció a la realitat, començant pels autòmats i robots presents a la literatura, el cinema (animació i *anime* inclosos), el còmic i el manga, i acabant amb robots reals de diferents tipus que tenien l'objectiu d'apropar la robòtica als visitants. De fet, alguns experts auguren que estem vivint en directe una fusió entre l'era de la informació i l'era de la robòtica, i que s'està produint de forma natural sense que ens n'adonem.

Per això es van dissenyar moltes activitats paral·leles centrades en la robòtica d'oci a l'abast de tothom, a més d'altres de caire divulgador relacionades amb les darreres aplicacions de la robòtica. L'encàrrec que ens va fer l'organitzador, FICOMIC, era dissenyar un espai interactiu i participatiu que contribuís a l'entreteniment i a la vegada a la difusió d'autors i personatges.

Si els primers autòmats són del segle XVIII, no és fins al 1920 que apareix la paraula *robot*, a l'obra de teatre *Robots Universals Rossum* de l'escriptor txec Karel Kapek. Isaac Asimov popularitzarà la robòtica amb les seves lleis i el cinema s'encarregarà de convertir molts personatges en icones populars. Des de la criatura de Frankenstein fins als moderns Terminator o Wall-e passant pels replicants de *Blade Runner* (que a la vegada es basava en *Somien els andròides ovelles elèctriques?* de Philip K. Dick), o els ciborgs com Iron Man o Robocop, els éssers creats artificialment han fascinat l'imaginari dotant-lo de personatges emblemàtics per a la cultura popular.

Un d'aquests personatges és sens dubte Mazinguer Z, que va captivar més d'una generació. Un dels convidats al saló va ser el seu creador, Go Nagai, que celebrava el quarantè aniversari de la creació de la sèrie. Mazinguer Z estava ben acompanyat amb referències a d'altres coneguts personatges japonesos com Astroboy, Arale o Doraemon. El nostre robot gegant autòcton segurament és el dibuixat per Rubén del Rincón, protagonista del còmic *RGH* publicat per l'Editorial Glénat; però els precursors els hem de cercar en els autòmats presents als "Grans invents del TBO", dels quals

vam poder gaudir d'excepcionals originals de Tur, Nil, Benejam i Sabatés. De fet, el recorregut d'originals era d'un gran valor artístic, amb pàgines de Francisco Ibáñez, Jan, Liberatore, Azpiri, Meritxell Ribas, Munuera, Man, Beroy, Alex Cañas, Santiago Valenzuela i Patricio Clarey, i pàgines clàssiques de Jean Claude Forest (*Barbarella*, 1962), Ted Kearon (*Robot Archie*, 1963), Russ Manning (*Magnus, Robot Fighter*, 1963) i Bill Lacey (*Mytek*, 1967), entre d'altres.

Els robots i els ciborgs també són personatges fonamentals dins l'univers dels superherois; alguns dels més destacats estaven representats pel llapis i la tinta d'autors com David Baldeón i Jordi Tarragona, Juan Román Cano Santacruz i Juan Carlos Cirera, Jesús Sáiz, Salvador Larroca, Pere Pérez, i els grans Bob Layton, Esteve Epting, Rick Leonardi, Gene Colan i Jack Kirby.

Es va convidar diferents autors que ens fessin una pàgina d'homenatge als robots (en ocasions van robotitzar els seus propis personatges, com el mateix Ot de Picanyol), i van acceptar la invitació autors com Paco Roca, David Rubín, Pilarín Bayés, Javier Mariscal, Laura, Juste de Nin, Rubén Pellejero, Ana Miralles, Bartolomé Seguí o Miguel Gallardo, entre d'altres.

Pocs dies abans que se celebrés el trenta-cinquè aniversari de l'estrena de *Star Wars*, es va dissenyar un espai amb el nom "Els droïdes de les Galàxies", amb figures de petit i de gran format dels personatges robotitzats que apareixen a les sis pel·lícules de la saga i especialment en les publicacions gràfiques de l'univers creat per George Lucas. L'espai mostrava les magnífiques il·lustracions de Sanjulian, Manuel Pérez Castro i Víctor G. Prats, les pàgines originals de Ramon F. Bachs i diferents versions (paròdies o homenatges) d'Enrique V. Vegas, Cels Piñol, Kiko da Silva o Jesús Martínez del Vas. L'espai també ofería un recull de les portades creades per Rafael López Espí.

El nom de "Robots en la seva tinta" feia referència a la gastronomia, pensant en els molts ingredients que formen el giny, i alhora no oblidant l'origen a la literatura i el còmic de molts dels personatges més populars. L'exposició d'obres de diferents autors i les diferents activitats organitzades van captivar el gran públic que va omplir l'espai durant els quatre dies amb una gran oferta d'activitats, gràcies a la col·laboració d'empreses i de departaments de la Universitat Politècnica de Catalunya i l'organització de FICOMIC. En col·laboració amb el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya es van organitzar visites de prop de mil estudiants de primària i secundària i, durant els mesos anteriors al saló, un concurs de dibuix de còmics, al qual es van presentar prop de tres-centes obres. En definitiva, una festa de la cultura i de l'entreteniment amb els robots com a excusa.

L'exposició "Robots en la seva tinta" va tenir per comissari Jordi Ojeda; idea i coordinació: Carles Santamaria; disseny i escenografia: Guillermo Bosch i David Nieto; organització: FICOMIC i Universitat Politècnica de Catalunya. Barcelona Tech (UPC).

Jordi Ojeda, comissari

Les XXIV Ter-Cat, a Barcelona

El passat diumenge 10 de juny Barcelona va esdevenir la primera ciutat de les itinerants Ter-Cat (Tertúlies Catalanes de ciència-ficció, fantasia i terror) que ha repetit com a seu.

Aquestes XXIV jornades van tenir lloc en dos escenaris diferents. De primer, en una terrassa del voltant del mercat de

Sant Antoni, on un primer grup d'aficionats va congregar-se per comprar llibres, remenar per les parades o simplement xerrar sobre ciència-ficció i fantasia. L'altre escenari va ser el restaurant Urban Grill, on es van reunir trenta-vuit participants. L'agenda del dia no va poder complir-se totalment, en part per una actuació imprevista al restaurant que va allargar la presentació de les novel·les.

Deixant de banda les converses, les recomanacions i els debats al voltant de sèries, novel·les, còmics i pel·lícules, cal destacar que Miguel Santander - recent guanyador del premi UPC- va presentar la novel·la de ciència-ficció hard *El legado de Prometeo*, Alfons Mallol ens mostrà la seva primera novel·la, *Sirius 4*, i Jordi de Manuel el seu nou recull, *Orsai*, que conté diversos relats de ciència-ficció. La presentació prevista per l'escriptor Guillem Bou al voltant d'un joc de cartes creat amb finalitats socials es deixà per a una propera Ter-Cat, a causa de la manca de temps.

A part dels escriptors esmentats, vam gaudir especialment de la presència d'altres escriptors i professionals com Carme Torras, Jordi Font-Agustí, Susana Vallejo, Anna M. Villalonga, Jordi M. Gran o Isabel del Río, que ja han participat en altres trobades o que es van interessar per primer cop per conèixer les Ter-Cat de més a prop.

En definitiva, doncs, va ser la segona Ter-Cat amb més participació -la incursió a Girona continua sent encara la trobada més multitudinària-, cosa que evidencia les ganes que hi ha dins l'afició als gèneres fantàstics de trobar-se i parlar, tot i les infinites possibilitats que la tecnologia ens aporta actualment.

Les properes Ter-Cat tindran lloc al setembre, encara amb data sense fixar.

Eloi Puig

NOTÍCIES

Films de Chomón amb música de Sabatés

Amb el títol de *Le piano magique* i patrocinat per la Filmoteca de Catalunya, la SGAE, l'Institut Buñuel i l'Institut Cervantes, s'ha publicat un DVD que presenta una autèntica sessió casolana de cinema fantàstic amb acompanyament musical. Durant força edicions, dins el Festival de cinema fantàstic de Sitges, dedicaven cada any una sessió a presentar els films de Chomón que durant aquell curs havia trobat i restaurat la Filmoteca de Catalunya, que es projectaven amb l'acompanyament del mestre Joan Pineda al piano. El pianista Jordi Sabatés, més que una projecció amb acompanyament, ha compost una autèntica suite musical integrada al ritme dels films del peoner del cinema fantàstic Segundo de Chomón (1871-1929), contemporani de Méliès, amb qui coincideix en algunes icones i alguns trucatges. A diferència de Méliès, Chomón, nascut a Terol i actiu a Barcelona i a París, quan el públic majoritari va abandonar la preferència pels films d'efectes màgics i fantàstics i el realitzador va haver d'abandonar la seva producció, va posar el seu ofici al servei de les noves productores, i gairebé anònimament s'encarregà dels "efectes especials" en films com *Napoleon* d'Abel Gance o la sèrie italiana del musculós heroi Maciste. Al DVD, en què veiem el pianista Sabatés il·lustrant musicalment els films, trobem obres mestres com "L'hotel elèctric", "La casa embruixada" o "El viatge al planeta Júpiter".

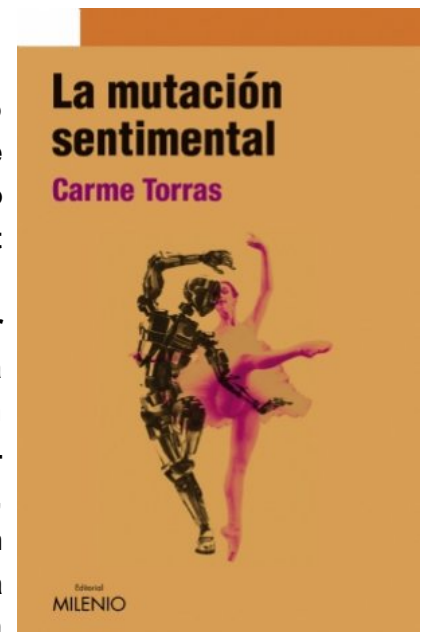
L'any "Metropolis"

El 1927 es va estrenar a Berlín el film *Metropolis*(1926) de Fritz Lang, a partir del guió de Thea von Harbou, que ella mateixa va desenvolupar en novel·la. A Barcelona, el film es va estrenar el mateix 1927, en dues parts presentades en dues setmanes consecutives. En ocasió del vuitanta-cinquè aniversari de l'estrena (un aniversari ben inusual, però qualsevol excusa és bona per a tornar a veure el film, cada vegada més reconstruït amb noves escenes que els estudiosos van trobant)

a Alemanya han volgut proclamar un "any *Metropolis*". A Barcelona, l'Acadèmia del Cinema Català i l'Associació Cultural Universitas / Cercle Internacional Richard Wagner, amb la col·laboració de la SGAE i el Goethe Institut de Barcelona, s'hi han volgut afegir, i el març passat van oferir a la sala Mompou de la SGAE la primera de les diverses projeccions del film que volen anar fent durant tot l'any. Val la pena estar-hi atent. Al seu moment, *Metropolis* va ser una superproducció de la UFA, que ha esdevingut un dels cims del cinema de ciència-ficció.

"La mutació sentimental", traduïda

Editorial Milenio ha publicat, amb el núm. 42 de la col·lecció "Narrativa", la traducció al castellà de *La mutació sentimental* de Carme Torras. La novel·la, publicada en l'original català a la col·lecció "Ciència-ficció" de Pagès editors (núm. 22, abril 2008), havia obtingut l'any 2007 el X premi de narrativa de ciència-ficció Manuel de Pedrolo, Ciutat de Mataró, i el 2009 va merèixer el premi Ictineu a la millor novel·la del gènere publicada l'any abans. Carme Torras, ben activa dins la SCCFF i sovint present al nostre butlletí, és doctora en informàtica i professora d'investigació a l'Institut de Robòtica (CSIC-UPC), i novel·lista multipremiada, també amb *Pedres de toc* (2003, premi Primera Columna) i *Miracles perversos*(2011, premi Ferran Canyameres). Desitgem que ara trobi ressò en nous àmbits la història de la Cèlia, la nena de tretze anys criogenitzada perquè patia una malaltia terminal i tornada a la vida al segle XXII, en una societat en què tothom disposa d'un assistent robòtic i on es trobarà enmig de les pugnes entre els projectes oposats de la massatgista emocional Silvana i l'enginyer dissenyador d'una pròtesi de creativitat, Leo, sota l'ombra de la gegantina empresa de robots personals CraftER. La traducció al castellà l'ha feta una altra activa companya de la SCCFF, bea Puig.

"Viatge a la Lluna" de Xavier Montsalvatge

Enguany commemorem el centenari del compositor i crític musical Xavier Montsalvatge (1912-2002). El 1969, el mateix any que els tripulants de l'Apollo XI van trepitjar la Lluna, l'editora Concentric, dins la sèrie "Discoteca Cavall Fort", va publicar el disc *Viatge a la Lluna*, un relat de Josep M. Espinàs que narra com una colla d'amics construeixen un coet i també arribaven al satèl·lit. Amb música de Xavier Montsalvatge i dividit en cinc moviments: "La colla dels Firms vol anar a la Lluna", "Construcció del coet", "Després de moltes peripècies, és engegat", "Viatge per l'espai" i "L'arribada", és un conte musical que a la manera de "Pere i el llop" de Prokofieff vol acostar la música als més joves, i un tema de ciència-ficció va ser en aquest cas el vehicle

més adequat (l'obra va ser composta per suggeriment de Joventuts Musicals de Barcelona, que la van estrenar). En aquell primer enregistrament, el narrador era Josep M. Espinàs, i la música anava a càrrec de l'Orquestra Ciutat de Barcelona dirigida per Antoni Ros-Marbà; la coberta del LP la va dibuixar Cesc, amb la il·lustració que reproduïm parcialment. El 1997 se'n va fer un nou enregistrament, en CD, amb Joan-Manuel Serrat de narrador, l'Orquestra Simfònica de Barcelona i Nacional de Catalunya dirigida per Salvador Brotons, i la coberta de Carme Solé i Vendrell; i la colla dels Firms va passar a anomenar-se la colla dels Pesquis. Entre els actes del centenari de Montsalvatge, s'ha presentat en diversos escenaris, com el Gran Teatre de la Passió de Cervera o l'Auditori Eduard Toldrà de Vilanova i la Geltrú, una versió escenificada del conte musical, completada amb una segona part, "Llunàtics", que narra la descoberta del món lunar, amb text de Pau Miró i música d'Albert Guinovart. El muntatge és a càrrec de la companyia Murtra Ensemble.

Reedició de les aventures de Bibi i Tobi

La barcelonina Editorial Base, que fa poc que va emprendre la reedició dels àlbums dels Barrufets, personatges anostrats inicialment a la revista "Cavall Fort", també va comprar els drets dels àlbums de Bibi i Tobi, personatges creats per Miquel-Àngel Sayrach (1927-1993) per a la revista "L'infantil", que a partir de 1963 va dirigir amb el seu germà Manuel i que posteriorment va ser rebatejada com a "Tretzevents". Bibi i Tobi són dues formigues del cos de patrullers de la seva col·lectivitat, sempre en risc de ser envaïda per les agressives vespes. Les armes de les formigues solen partir de l'enginy, sovint amb invents propis de les narracions de ciència-ficció. Els àlbums de Bibi i Tobi van ser *La gran guerra* (1965), reeditat el 1974 amb el títol de *La roda* (el giny amb què les formigues repel·lien la invasió de les vespes), *Missió 1.X.2* (1972) i *Al país de les cuques de llum* (1972). El 1984 M.A. Sayrach va reprendre els personatges en les aventures més breus "Una ampolla amb missatge" i "La clapa que taca", publicades a "Tretzevents" però no recollides en àlbum. Editorial Base, l'abril de 2012, ha publicat *La gran guerra* i *Missió 1.X.2*.

Fotografia futurista a Festimatge de Calella

Dins el Festival de la imatge de Calella, Festimatge, que va tenir lloc l'abril passat, a la fàbrica Llobet es va presentar l'exposició "Pensant futurs" del fotògraf Albert Puntí, una mostra de fotomuntatges d'una Barcelona derruïda. En una entrevista que li feia Alex M. Franquet, Puntí explicava: "A la meua exposició hi ha utopia i el concepte contrari, que és la distopia. A la part de la Barcelona derruïda la meua idea va sorgir de mirar les

pintures dels pintors romàntics, que anaven a visitar les ruïnes d'altres civilitzacions que hi havia per Europa. Vaig pensar que de nosaltres potser tampoc no en quedarà res en el futur. Només les ruïnes. He imaginat que un viatger podria venir a veure-les." Puntí explicava que "Aconsegueixo fer una imatge al mes, però depèn de cada peça. Algunes fotos necessiten que vagi a fotografiar més elements. Hi ha una feina de Photoshop i també una feina d'anar a buscar les coses que has de fotografiar. Si hi ha d'haver una esquerra, primer has de trobar-la i fotografiar-la per a després poder-la enganxar", i que la foto que li ha costat més feina és la titulada "La torre de Babel": "S'hi mesclen edificis romans, de l'època medieval i fins a l'actualitat. Vaig haver d'anar des de Sant Miquel de Cuixà fins a les ruïnes romanes de Tarragona. Hi ha coses de Manresa, de Barcelona, de l'Hospitalet." I conclou: "En menys d'un segle, la nostra societat haurà de canviar molt. No tindrem petroli i caldrà passar a un altre model de societat. No penso que anem cap a una catàstrofe, només vull incitar a la reflexió. La fotografia també pot servir per a reflexionar sobre el futur." A la foto de Glòria Masferrer veiem Albert Puntí davant algunes de les seves composicions.

"Back to Catalonia" de Gonçal

Gonçal Perales, al capdavant del grup Gonçal, prenent peu en els films de Michael J. Fox *Retorn al futur* ha presentat el disc conceptual -amb videoclips, llibret i espectacle musical-*Back to Catalonia*. Per mitjà de dotze cançons, amb músiques que combinen instruments tradicionals i electrònics, el grup narra una història futurista, que alhora adreça algun cop d'ull al passat col·lectiu, des dels ibers fins a la transició. La visió del futur arrenca de l'onze de setembre de 2014, amb la proclamació de la independència de Catalunya, i continua amb el contraatac de l'imperi el 2027, amb robots amb forma de toro, i l'actuació de l'heroi Martí de can Volador, en al·lusió al Marty McFly dels films de Fox. El disc anterior de Gonçal, *Poble no identificat*, també prenia peu en la ciència-ficció, amb la història d'un marcià que aprenia el català per a comunicar-se amb el poble de Catalunya, on ningú no l'entenia perquè tothom parlava castellà.

La batalla de Vil·la Urània

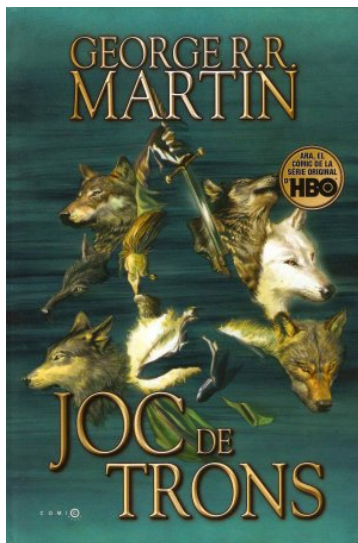
La segona setmana de maig, la Vil·la Urània, la casa on va viure l'astrònom Josep Comas Solà (1868-1937), que la va cedir a la ciutat de Barcelona perquè l'ajuntament hi fes "un observatori popular, un grup escolar o una institució cultural", va ser el centre d'un enfrontament en què van participar el consistori, els hereus de Comas Solà i els veïns.

Josep Comas Solà va ser un personatge de primer rang en el camp de l'astronomia. Director de la instal·lació de l'observatori Fabra, la secció astronòmica del qual va dirigir de 1904 a 1937, ja des del seu observatori privat de la Vil·la Urània havia descobert dos cometes, una estrella variable i onze asteroides. També va fer una gran obra com a divulgador i va ser una figura popular, com demostren fragments de diàlegs de personatges literaris en obres com la novel·la *L'estrella amb cua* (1919) d'Eduard Girbal i Jaume o el conte "L'home que agafà una estrella" (1934) de Feliu Elias. Comas es va interessar per l'espiritisme, que primer va defensar i després va desemmascarar, i va ser un teoritzador de la navegació interplanetària amb coets, a la qual augurava més possibilitats que a l'aviació comercial. El divulgador científic Màrius Lleget (1917-1988), que va morir sense haver enllestit la biografia que preparava de Comas Solà, explicava que quan ell era jove veia el veterà astrònom de bracet amb les seves dues mullers, perquè a més d'interessar-se pel teosofisme Comas també havia practicat la religió dels mormons. Heribert Barrera acaba així l'entrada de Comas Solà al volum 5 de l'Enciclopèdia Catalana (1973): "En morir llegà la seva casa i terrenys i els seus valuosos aparells astronòmics a la ciutat de Barcelona, l'ajuntament de la qual, però, no n'ha fet cap ús."

Feia molts anys que s'arrossegava el conflicte entre els hereus, que sempre han defensat la voluntat testamentària, i els successius consistoris, que volien urbanitzar el solar de la vil·la. L'actual equip de govern barceloní va decidir fer-hi un centre cívic, projecte que consideraven que no contradeia la voluntat de Comas, però volien enderrocar la torre per a fer-hi un edifici de nova planta. El dilluns 7 de maig de 2012 havia de començar l'enderrocament, que es va haver de suspendre per l'acció de protesta de diverses entitats, familiars i representants polítics. Durant la setmana es van mantenir negociacions entre el consistori i els hereus, fins que el divendres 11 es va arribar a un acord que sembla que garanteix la conservació de l'edifici i en defineix l'ús en el futur.

[Cliqueu aquí per ampliar](#)

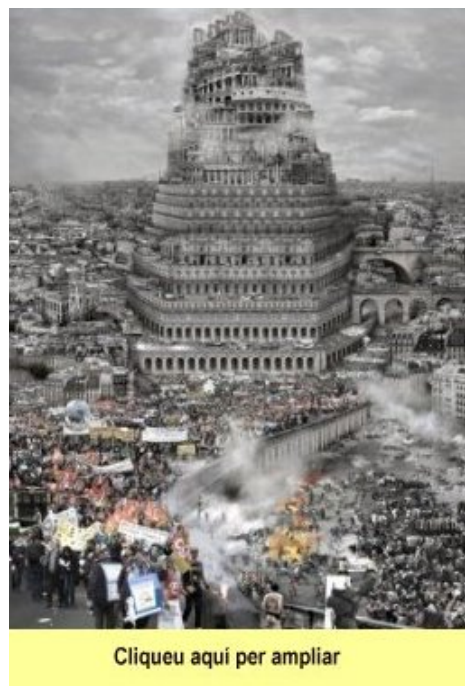
"Joc de trons" en còmic

Joc de trons, la primera novel·la de la sèrie de George R.R. Martin *Cançó de gel i foc*, els cinc volums (per ara) de la qual ja han sortit en català, com ressenyem a la secció de llibres, també ha estat objecte d'una sèrie televisiva, de la popular productora HBO (Home Box Office), i, posteriorment, també ha estat adaptada al còmic. L'adaptació ha anat a càrrec de Daniel Abraham, i les il·lustracions són de Tommy Patterson. L'àlbum de còmic, en format del que ara s'anomena novel·la gràfica (173x263 mms., 176 pàgs.), ha estat publicat per l'editora Estrella Polar, del Grup Editorial 62, dins la col·lecció "Comic Books", amb maquetació de Laura Rodríguez Dorado, i va aparèixer l'abril de 2012. La traducció al català, correcta i efectiva, és de Xevi Solé, i lògicament acaba amb el

consuetudinari "continuarà".

Torres i gratacels

El dimecres 20 de juny, just la vigília de la data d'aparició d'aquest butlletí, s'haurà obert al públic l'exposició "Torres i gratacels: de Babel a Dubai" a CaixaForum de Barcelona, a Montjuïc. A cura de Robert Dulau i Pascal Mory, l'exposició "ambiciosa explorar, a través de pintures, gravats, dibuixos, maquetes, fotografies i films, la diversitat d'arquitectures que a través del temps han demostrat una recerca de l'inaccessible, per la seva desmesura i pel seu desig de vèncer qualsevol límit material", en paraules dels organitzadors. L'exposició, que estarà oberta fins al 9 de setembre, "ofereix un recorregut per la història de la construcció de torres i gratacels, partint del mite de la torre de Babel, una construcció que desafiava les lleis naturals i el poder diví i que fou una font d'inspiració per a pintors europeus des del segle XII al XIX, i fins als gratacels projectats al segle XXI". Entre les moltes arquitectures impossibles que han imaginat els artistes plàstics acostats a la ciència-ficció, l'exposició ofereix alguns impressionants fotomuntatges de Du Zhenjun, com el que reproduïm.

Premi UPC 2012

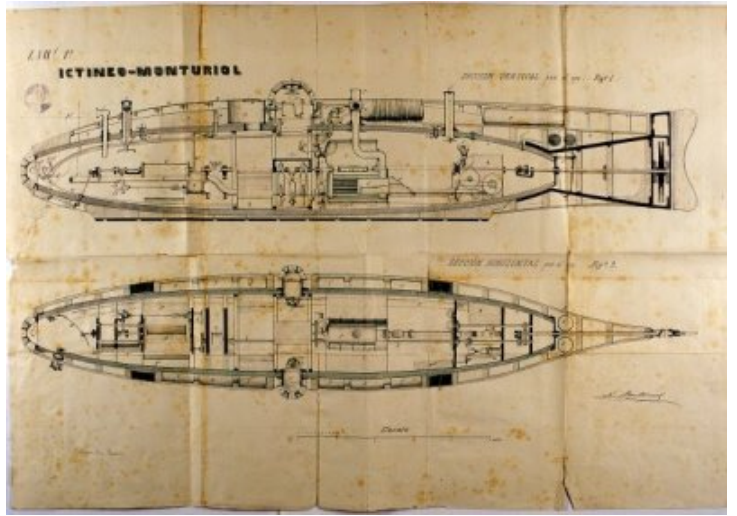

El passat 12 de juny, el jurat del premi convocat pel consell social de la Universitat Politècnica de Catalunya, format per Lluís Anglada, Miquel Barceló, Josep Casanovas, Jordi José i Manuel Moreno, ha proclamat guanyadora de la vintiunena edició del premi la novel·la *La epopeya de los amantes* de Miguel Santander García. També ha acordat premiar amb una menció especial, *ex aequo*, les novel·les *Naturaleza humana* de César Mallorquí i *Horus* de Manuel Santos Varela. El jurat també ha decidit atorgar la menció UPC a l'obra *Esperion. Réquiem de una estrella* d'Òscar Lorente Espin.

El premi UPC és dotat amb 6.000 euros, i les mencions especials, amb 1.500. En aquesta edició s'hi han presentat seixanta-una novel·les, i a més de les guardonades el jurat ha volgut destacar *Tilepadeion* de Joaquim Casal, *Shadow Cast in Bliss* de Marcelo Antonio Sáez Worsley i *El umbral del futuro* de Miguel Chamizo Jódar.

Premis Ictineu

Sempre va bé recordar que enguany les Ter-Cat amb la col·laboració de la SCCFF lliurarà els IV Premis Ictineu a les millors obres fantàstiques publicades l'any anterior en català (originals o traduïdes). La primera fase acabarà a final d'agost i tothom pot votar en qualsevol de les quatre categories: millor novel·la fantàstica escrita en català, millor novel·la fantàstica traduïda al català, millor conte fantàstic escrit en català i millor conte fantàstic traduït al català. Per a conèixer quines obres

són susceptibles de ser votades, només cal consultar aquesta adreça, <https://sites.google.com/site/premiictineu/>, on a més podreu trobar el formulari de vot, que heu d'enviar a premi.ictineu@gmail.com. Encara que només hagueu llegit una sola obra, voteu! Qualsevol aportació és vàlida i més que benvinguda!

CENTENARI

ALAN TURING YEAR

Cent anys del naixement d'Alan Turing: l'home (1912), la màquina (1936) i el test (1950)

El 23 de juny de 1912 naixia a Londres Alan Mathison Turing, un matemàtic que ha deixat una forta empremta en la història de la computació i la intel·ligència artificial. Com a reconeixement de les seves importants

contribucions científiques, i potser també per reparar el mal que se li infligí en vida, durant tot aquest any s'estan celebrant actes arreu del món per homenatjar-lo (vegeu <http://www.turingcentenary.eu>).

Algunes de les commemoracions més destacades s'esdevindran als llocs que tingueren una significació especial en la vida de Turing, com la universitat de Cambridge (on va estudiar i esdevingué *fellow*), la universitat de Princeton (on desenvolupà la tesi doctoral sota la direcció d'Alonzo Church), la universitat de Manchester (on contribuí al desenvolupament dels computadors digitals) i Bletchley Park (on va ajudar a desxifrar el codi criptogràfic Enigma durant la segona guerra mundial).

Potser l'aportació més important de Turing va ser establir un nexa entre l'algorísmica (procediments de càlcul) i els autòmats (dispositius automàtics). El 1936, en un article titulat "Sobre els nombres computables amb aplicació al problema de la decidibilitat", proposava el dispositiu que es coneix com la màquina de Turing. Inspirada en la manera de procedir dels calculistes humans, consistia en

una cinta infinita amb caselles que podien enregistrar zeros i uns, i una màquina d'estats finits (o capçal) que podia avançar o retrocedir sobre la cinta i llegir-hi els dígitos o escriure-n'hi, segons l'estat en què es trobés. Inicialment cada màquina computava una única funció, però de seguida Turing s'adonà que el programa per a calcular una funció o una altra es podia enregistrar en la mateixa cinta que les dades, cosa que donà lloc a la Màquina Universal de Turing, model teòric del computador digital.

L'any 1950 en un altre article titulat "Màquines de computar i intel·ligència" proposà el celebrat test de Turing. Ve a dir que un computador serà intel·ligent quan, en una conversa per escrit amb un humà, aquest no pugui destriar si s'està comunicant amb una persona o una màquina. El test ha propiciat molta recerca per tal d'assolir aquest grau d'intel·ligència artificial i també ha inspirat alguns relats de ciència-ficció.

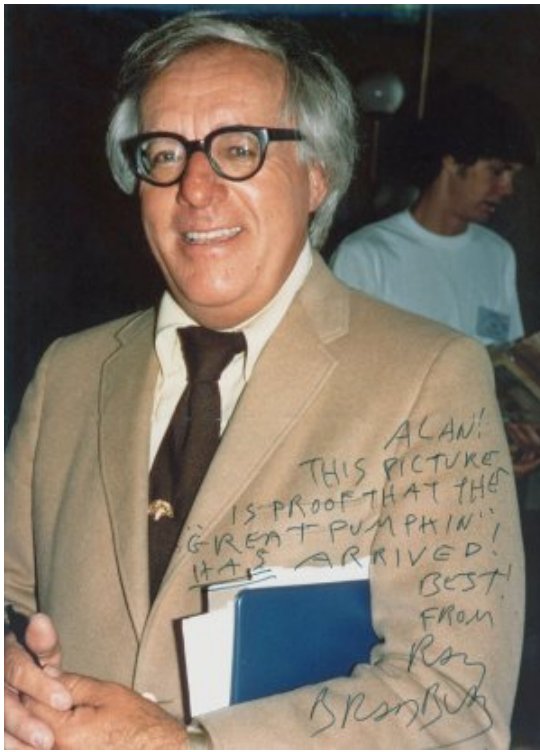
Però ha estat la seva contribució a desxifrar el codi Enigma la que ha donat lloc a més obres literàries i cinematogràfiques. Destaquem la pel·lícula *Breaking the code* rodada per Hugh Whitmore el 1996, i, sobretot, la novel·la *Cryptonomicon* de Neal Stephenson, publicada el 1999, que en la seva versió castellana a Ediciones B va ser dividida en tres volums, el primer dels quals duia per títol precisament *El código Enigma*.

Alan Turing va morir relativament jove, un parell de setmanes abans de complir 42 anys, després d'ingerir una poma enverinada amb cianur. Se suposa que es va suïcidar, tot i que no va deixar cap escrit que ho confirmés, presumptament perquè la seva mare pogués continuar pensant que va ser un descuit. Dos anys abans, descoberta la seva homosexualitat accidentalment per la policia, fou obligat a escollir entre la presó o la castració química, i optà per aquesta segona possibilitat. Això convertí la seva vida en un malson i féu molt de mal a la seva reputació com a científic i dificultà la seva recerca.

S'han escrit molts llibres sobre les seves contribucions a la teoria de la computació i també algunes biografies. Recomano *Alan Turing: The Enigma* d'Andrew Hodges, Random House, segona edició, 1992.

Carme Torras

COMIATS

Ray Bradbury (1920-2012)

Tal com diu el "New York Times" en l'obituari de Bradbury, ell ha estat "l'escriptor que ha portat la moderna ciència-ficció a la literatura general". Ho va fer amb obres del tot imprescindibles com *Cròniques marcianes* (1950) i *Fahrenheit 451* (1953), en una època en què la ciència-ficció anava per altres camins.

L'any 1955, Paco Porrúa va aconseguir que un gran escriptor com Jorge Luis Borges fes el pròleg de l'edició argentina de *Cròniques marcianes*, un títol definitiu en la llavors imprescindible col·lecció "Minotauro". Un gran suport.

Bradbury ha estat, sempre i sobretot, un meravellós escriptor de contes curts, i la més gran part de la seva obra la trobem en forma de relats sempre empeltats de la millor narrativa poètica. Era fàcil promocionar la ciència-ficció parlant de Bradbury i la seva obra. Era com dir: "Veus com a la ciència-ficció també hi ha qualitat." Aquest "servei" ha estat, per a mi, un dels aspectes més importants de la seva obra. A part, evidentment, del gran plaer de gaudir-ne.

Bradbury fou també autor d'un sorprenent teatre de ciència-ficció i fins i tot guionista de pel·lícules, com *Moby Dick* (1956) de John Huston, i de molts guions televisius.

L'any 1971, José Luis Garci va publicar *Ray Bradbury: humanista del futuro*, en què definia molt clarament la imatge "humanista" d'una ciència-ficció no pas tecnològica, sinó centrada en les reaccions personals i en una qualitat literària que, ai!, els anys cinquanta i seixanta encara estava molt lluny de la ciència-ficció habitual a l'època.

Recordo un curs d'estiu a El Escorial, l'any 1991, sobre "Literaturas Fantásticas", dirigit per Maria Kodama, la vídua de Borges. Vaig tenir la sort de ser-hi convidat, tot i que els "importants" eren, evidentment, el mateix Bradbury i fins i tot en Garci. En Ray, amb la seva pinta d'albí i vestit de blanc i amb xorts, va donar més d'un ensurt al bisbe Desmond Tutu, que també corria aquells dies per allà (Bradbury semblava realment un afrikaner...).

Recordo també la bonhomia de Ray Bradbury, la seva conversa sempre respectuosa i interessant com la seva narrativa. També ho deu recordar en Jacinto Antón d'"El País", qui, en dir-li el seu nom per a una dedicatòria, va veure com Bradbury l'identificava amb una flor i li va dibuixar a tota plana una flor (tal vegada un jacint, vés a saber...). Estic segur que en Jacinto guarda aquell llibre en un lloc d'honor a casa seva.

Per ser com eres i per escriure com ho feies, gràcies, Ray! Et trobarem a faltar.

Miquel Barceló

En la mort d'Emili Teixidor

Just quan tancàvem l'edició d'aquest Butlletí, ens arriba la notícia de la mort d'Emili Teixidor, la tarda del dimarts 19 de juny. Últimament havia estat ben reconegut com a novel·lista, amb l'èxit internacional de *Pa negre*, la novel·la i el film, i ja fa força anys que, amb Joaquim Carbó, Sebastià Sorribas i Josep Vallverdú, era un dels capdavanters de la represa de la nostra literatura juvenil.

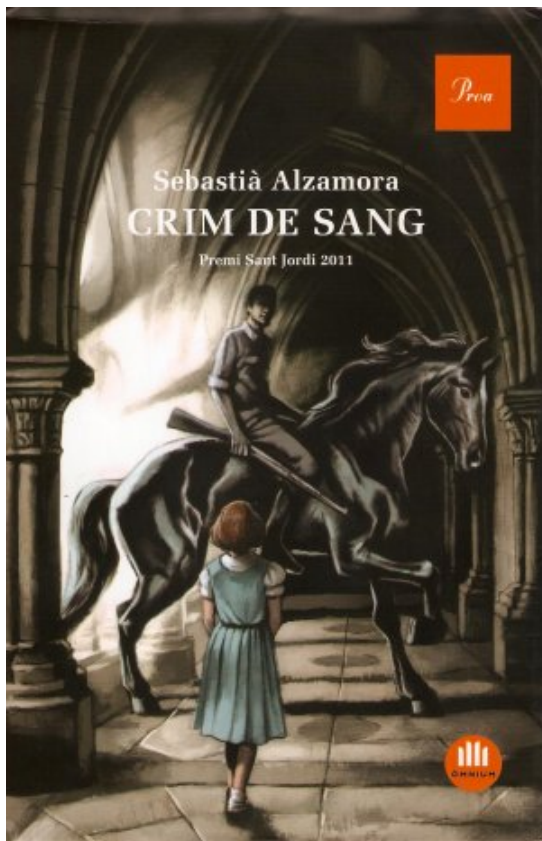
Als inicis, va publicar dues novel·les de ciència-ficció: *Les rates malaltes* el novembre de 1968, a la col·lecció "El nus" de l'editorial Estela, i *Dídac, Berta i la màquina de lligar boira* l'abril de 1969 als "Grumets de la Galera", amb una bona descripció, sense anomenar-la, de la seva Roda de Ter, on va néixer i on serà enterrat.

Va ser molt receptiu a l'inici de la SCCFF, tot i que la seva fecunda dedicació anava per una altra banda. De tota manera, sempre amable i afectuós, s'interessava per les coses que fèiem.

Tot i que arrossegava problemes de salut des de fa força anys, ens ha ferit i entristit la seva pèrdua. Et recordarem sempre, Emili Teixidor.

Reproduïm en homenatge una foto històrica, feta per Francesc Comas, de la Nit de Santa Llúcia, el 14 de desembre de 1985 a Igualada, que mostra el jurat del premi Joaquim Ruyra: Josep Albanell, Emili Teixidor, Anna M. Roig, Víctor Mora i Joaquim Carbó.

LLIBRES

Crim de sang

de Sebastià Alzamora

"A tot vent", 569, Proa, Barcelona, febrer 2012.

Sebastià Alzamora (Llucmajor, 1972) va guanyar el premi Sant Jordi amb aquesta novel·la que, com les seves anteriors, incorpora elements de la literatura fantàstica i de ciència-ficció, en aquest cas un vampir i un cavall més acostat a la criatura orgànica del doctor Frankenstein que a un autòmat, confegit amb més elements humans que animals i amb una vida pròpia conferida per l'electricitat.

L'atreviment principal d'Alzamora ha estat fer ficció, i en part ficció fantàstica, a partir de l'episodi més sagnant de la nostra història recent, la guerra civil de 1936-1939, que l'autor considera prou assimilat dins la memòria col·lectiva per a permetre fabular-hi. D'una banda hi tenim la investigació policíaca d'un doble crim, amb inspector de policia, metge forense i jutge. D'una altra, hi tenim el vampir,

una de les encarnacions del mal, que desmenteix alguns dels tòpics tradicionals entorn d'aquesta mena de criatures. I també els personatges il·lustrats, amb laboratori clandestí, entestats a demostrar la superioritat de la ciència com un pas més de l'evolució: la criatura que esdevé creador.

L'episodi que dóna peu a la fabulació d'Alzamora és el que van exhumar Miquel Mir i Mariano Santamaria al seu llibre *El preu de la traïció. La FAI, Tarradellas i l'assassinat de 172 maristes* (Pòrtic, Barcelona, 2010), que testimonia el grau de violència, crueltat i repressió que es va viure a Catalunya els primers mesos de la guerra civil. Tanmateix Alzamora manifesta a la nota final que "la memòria i la imaginació poden coincidir en algun tram, però segueixen camins diferents", i així el seu *thriller* culmina brillantment a la manera d'un *western*.

amj

Marina Espasa
La dona que es va perdre

La dona que es va perdre

de Marina Espasa

"Narrativa", 408, Editorial Empúries, Barcelona, febrer 2012.

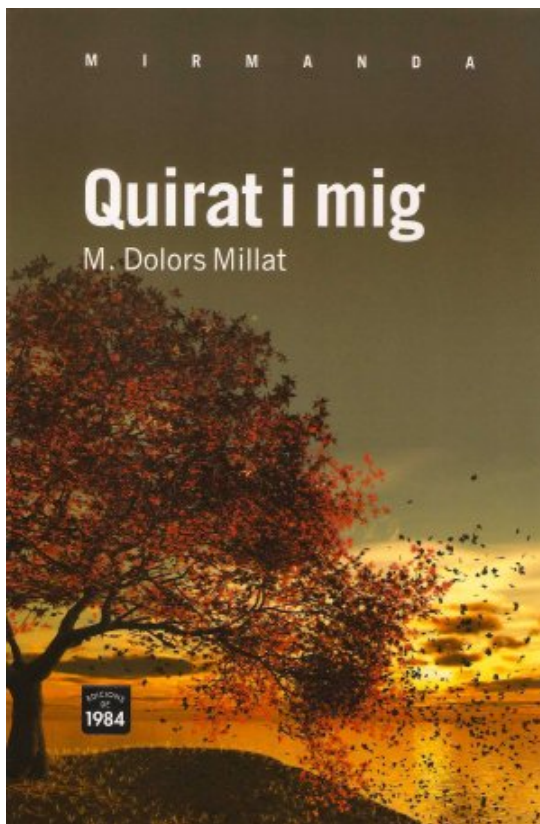
Marina Espasa (Barcelona, 1973), una presència habitual als desapareguts programes de televisió "Saló de lectura" i "L'hora del lector" i a la crítica literària als diaris, ha publicat la seva primera novel·la, amb un títol que remet a *L'home que es va perdre* (1929) de Francesc Trabal. No és l'única referència literària: també hi ha el nom de la protagonista, Aícia, que viu aventures extraordinàries en un món subterrani, i un ressò d'aquell Peter Schlemihl de Von Chamisso que va perdre l'ombra, i la crispada relació amb les criatures del subsòl que descrivia Wells, i "El corb" de Poe i fins algun moment que pot remetre a l'atmosfera de 1984. I Matheson i Vonnegut. O, pel que fa al cinema, també hi ha la referència explícita a *La rosa porpra del Caire* i implícita a alguns films expressionistes. Tot

productes de primera qualitat.

Una ciutat innominada, però que en tots els detalls remet a Barcelona, està en període d'eleccions a l'alcaldia, alhora que viu l'amenaça d'invasió dels talps, pobladors del món subterrani. Hi ha talps que tenen la capacitat de créixer de mida i prendre forma humana, i s'infilten a la ciutat per túnels que connecten amb estacions de metro. Abans d'accedir-hi, s'obren el pit i n'extreuen el cor, que guarden en una bossa hermètica, per a no sentir emocions, i quan surten es posen unes ulleres de pasta, per a poder-hi veure bé. A la ciutat, els vigies de talps tenen el privilegi de poder fer servir màquines de canvi de sexe, que són velles cabines de fotomaton modificades. A les eleccions a l'alcaldia, competeixen l'alcalde actual, que alerta del perill dels talps, i un candidat amb ulleres de pasta.

Tot d'elements de la literatura fantàstica i de ciència-ficció que, com en les bones novel·les del gènere, creen un món més enllà del nostre per a poder parlar més afinadament de la nostra condició, en aquest cas una faula desolada sobre la frustració de l'ésser humà, escindit entre la realitat i la possibilitat.

amj

Quirat i mig

de M. Dolors Millat

"Mirmanda", 88, Edicions de 1984, Barcelona, febrer 2012.

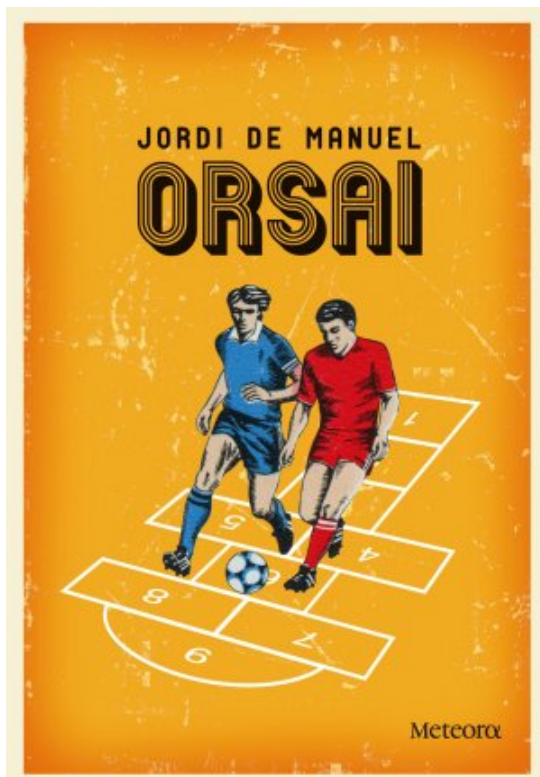
Com en el cas de *La dona que es va perdre*, aquí també tenim una protagonista anomenada Àlicia, però, en lloc de baixar al món subterrani, aquesta, com en el segon llibre de l'Àlicia de Carroll, accedeix a l'altra banda del mirall.

L'Àlicia ha perdut l'anell, amb un diamant d'un quirat i mig, que li havia regalat el marit, en Nicolau, quan ella va complir quaranta-vuit anys. Després de buscar inútilment l'anell, el veu reflectit al mirall de la calaixera: només el reflex. Quan l'Àlicia avança la mà nota que travessa la superfície del mirall, i després ella entra al món de l'altra banda, un món màgic com el de Nàrnia de Lewis, al qual s'accedia pel fons d'un armari. L'Àlicia ha de fer set viatges a aquest món desconegut que anomena Llarim, on ha de revelar secrets inconfessats per a passar les proves que li permetran

recuperar l'anell. Les revelacions i els penediments que ha d'expressar a la tornada al seu món habitual desencadenaran alhora altres revelacions de secrets amagats dels qui l'envolten.

M. Dolors Millat (Sort, 1953), cofundadora de l'Aula de Lletres, en aquesta seva primera novel·la ha volgut fer conviure el melodrama contemporani amb la rondalla meravellosa. Una aposta arriscada.

amj

Orsai

de Jordi de Manuel

"Papers de fortuna", 25, Editorial Meteora, Barcelona, maig 2012.

Jordi de Manuel (Barcelona, 1962), professor i biòleg, reconegut autor de novel·la negra (al butlletí passat hi ha la ressenya de la seva magnífica *La mort del corredor de fons*) i de ciència-ficció, és també un expert en narració futbolística (i de fúmbol, "fumbito" i futbolí), tal com havia demostrat amb el volum *Pantera negra* (Proa, 2004, signat com a Joan Gols) i en contes esparços com "El darrer penal", publicat al fullet "Lletres al camp" (ILC i FCB, 2006), i ho torna a demostrar amb el recull que comentem, *Orsai* (que inclou el relat "Dues finals", que, segons que consta al volum, en una primera versió va

quedar finalista del premi RAC1 de contes del Barça, el 2005).

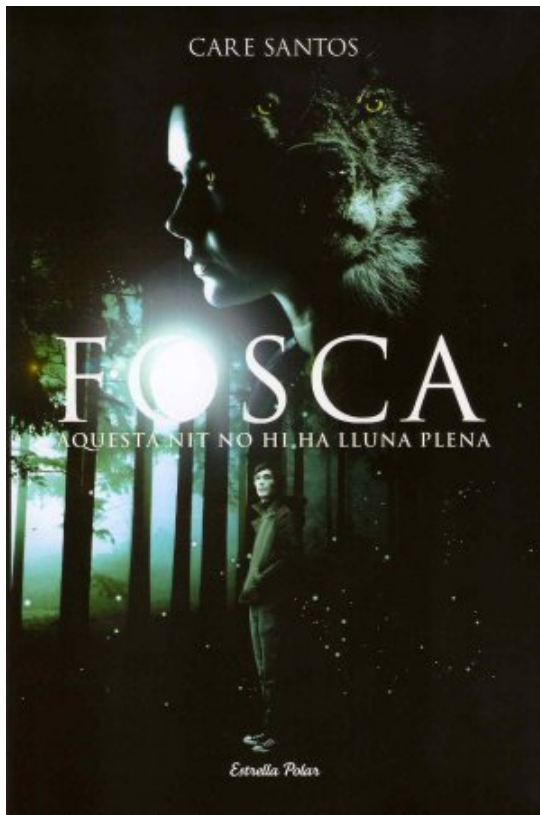
La contracoberta del llibre parla de "situacions" ("En quina situació..., una situació d'orsai"), i certament, en la majoria de textos, més que contes argumentals, Jordi de Manuel planteja això que en terminologia sartriana qualificaríem de "situacions". Unes escenes breus, sovint iròniques, que en molts de casos prenen sentit pel canvi d'enfocament final. Entremig, Jordi de Manuel planteja jocs lingüístics evidents o amagats (un president del Barça que es diu Joan Finestra, que té un directiu d'americana llampant que es diu Martí Solà, amb un oponent que es diu Flávio Rovell, o un davanter polonès que es diu Kandinsky i practica un joc abstracte, i fins un homenatge a Pedrolo per mitjà dels noms d'uns seus protagonistes), i els relats poden ser irònics, però no innocents: Jordi de Manuel parla de la situació discriminada de la dona, de les diferències econòmiques (insistent en el lema que encapçalava el seu recull anterior), de l'alienació política, de l'opressió nacional, de la cobdícia que pot escapar trajectòries brillants.

Reprenent el tema iniciat al volum de 2004 i continuat al conte de 2006, el relat de la vida del llegendari porter Pantera Negra, i el motiu de la seva concentració indefallible, fa de fil conductor que relliga els diversos apartats del recull.

Naturalment, els gèneres literaris que practica Jordi de Manuel es fan lloc dins el plantejament futbolístic, i així el relat delictiu és present en contes com "Cop al bus", un dels més argumentals i alhora humorístics, o "El segrest del Rei", que alhora participa de la ciència-ficció futurista. El nostre gènere (Jordi de Manuel, com és sabut, és membre activíssim de la SCCFF) també és present en relats com "El col·legiat infal·lible", "Son sobtada", "Clonació" i "Records d'un vell món".

Davant un volum de contes, i més de tons tan variats com els de Jordi de Manuel, naturalment hi ha tantes preferències com lectors. Cadascú parteix dels seus gustos, les seves lectures, les seves experiències, els seus dols i les seves inclinacions. En el meu cas, potser cridaria l'atenció sobre els relats de to més elegiac, com "Records d'un vell món" o sobretot "El venedor de pipes" (tot i estar situat al camp de l'Espanyol), un text en què Jordi de Manuel assoleix el to de les inoblidables narracions de William Saroyan ambientades al sòrdid món dels canòdroms. Comproveu-ho.

amj

Fosca

de Care Santos

"L'illa del temps", 79, Estrella Polar, Barcelona, febrer 2012.

Care Santos, nascuda a Mataró el 1970, ha obtingut els premis Gran Angular, Ramon Muntaner i Protagonista Jove de literatura per a joves. Escriu en castellà i en català i ha estat traduïda a diferents idiomes.

A *Fosca*, el llibre que comentem, el protagonista, l'Abel, viu de nit i dorm de dia, és propietari del seu propi negoci i no surt mai de casa. Té disset anys i és un vampir. La seva mare no el deixa sortir de casa i l'alimenta com pot mentre ell intenta entretenir-se mitjançant Internet, on trobarà algú amb qui compartir el seu secret: Fosca, l'Olívia, qui alhora també amaga un secret que canviarà les seves vides.

No ens podem estar de lamentar la deriva de la literatura per a joves cap a temàtiques cada vegada més adozzenades i repetitives, i també la deriva d'editorials capdavanteres del país cap a llibres "d'impuls" de dubtosa qualitat. Potser sí que el negoci és el negoci, però ens estem fent un flac favor a tots plegats.

Dit això, en el cas concret de *Fosca* s'ha de remarcar que es tracta d'una novel·la ben escrita, redactada amb ofici, narrada amb un estil i un llenguatge àgils però sense concessions, superior a obres similars que sovint ens vénen de fora. En aquest aspecte, ens congratulen que l'autora sigui del país, no cal anar a buscar a fora el que ja tenim aquí.

Potser afegiríem que trobem més ben aconseguida la primera part de la novel·la. La segona, pel nostre gust, cau en el tòpic fàcil, sobretot al tram final. Ens agradaria haver vist l'Abel, el protagonista, controlant els seus impulsos per posar-los al servei d'una relació més real amb una Fosca menys fosca i més de contrallums.

Montserrat Galicia

Cançó de gel i foc.

1, Joc de trons. 2, Xoc de reis. 3, Tempesta d'espases. 4, Festí de corbs.

5, Dansa de dracs

de George R.R. Martin

Editorial Alfaguara, Barcelona, 2011, 2012.

En arribar la tardor vam rebre la notícia que Alfaguara publicaria en català la saga de George R.R. Martin *A Song of Ice and Fire, Cançó de gel i foc*, i que ho faria en un temps rècord: abans de la primavera sortirien els quatre primers volums, *Joc de trons*, *Xoc de reis*, *Tempesta d'espases* i *Festí de corbs*, i el mes de maig, coincidint amb el llançament en castellà, es publicaria el cinquè volum, titulat *Dansa de dracs*. Era una molt bona notícia. Fins en aquell moment en català només havia sortit la primera part del primer llibre, que es va titular *La mà del rei*, a l'editorial Devir.

I val a dir que les previsions s'han complert. Els cinc llibres de la saga ja són a la venda en català per als fans d'aquesta fantasia èpica de l'autor nord-americà i per al públic en general. Un autor que segur que alguns recordàveu d'una excel·lent novel·la de ciència-ficció titulada *Dying of the light*, que es va publicar en castellà com *La muerte de la luz*.

El primer volum de *Cançó de gel i foc* va ser publicat el 1996 i de seguida va assolir un gran èxit entre el públic i la crítica. Originalment havia de ser una trilogia, però fins ara la sèrie ha arribat als cinc volums publicats, i pel que sembla n'hi ha tres més de projectats.

La història té lloc en un món de ficció, principalment en un continent anomenat Westeros, Ponent. En aquest continent de ficció, i amb una ambientació similar a la nostra edat mitjana, s'enfronten diferents famílies nobles en guerres i traïcions per aconseguir dominar els seus enemics. La història no solament està situada en aquest continent, també transcorre més enllà del mar, a l'altra part del món. La major part dels protagonistes són humans, però mentre la sèrie avança s'hi van introduint noves criatures, com els Altres, al Nord, i els dracs, a l'Est.

Trobem tres grans línies argumentals a la sèrie. La primera és la crònica d'una guerra civil dinàstica

entre les diferents famílies pel control de Ponent. Pel que fa a la segona línia argumental, potser la més fosca, tracta de l'amenaça creixent dels Altres, que comencen a reunir-se més enllà del gran mur de gel que forma la frontera nord. I, finalment, l'última trama explica el viatge, des de l'exili, de la filla del rei que va ser assassinat en una antiga guerra civil que i pretén tornar a Ponent per reclamar el dret al tron. Aquestes tres trames es van barrejant i són dependents les unes de les altres.

La història està explicada per un narrador en tercera persona que adopta la perspectiva de cada personatge segons el capítol. I això és important, tenint en compte que és una saga amb una multitud de personatges; aquest fet ajuda que la narració guanyi en realisme i puguem veure l'evolució dels personatges i la seva particular visió de la història.

Dins de l'extensa narrativa de fantasia èpica o de les novel·les d'espases i bruixeria, *Cançó de gel i foc* és un punt i a part, tant per qualitat com per densitat temàtica i ambició narrativa. A l'obra es fa palès que Martin és un estudiós de l'europa medieval i s'hi va inspirar, com assegura, per escriure la seva saga.

MG

Tarantula

de Thierry Jonquet

Traducció de Laura Pla

"L'Eclèctica", 201, Bromera, Alzira, setembre 2011.

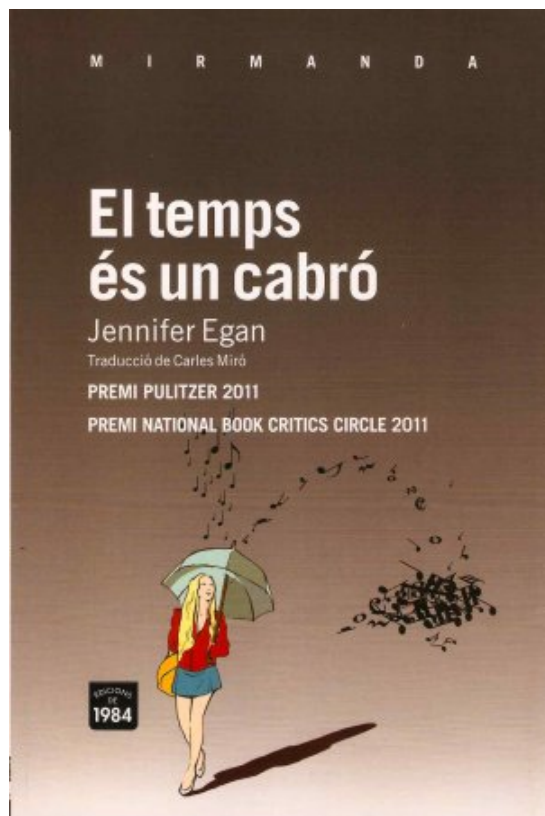
Al butlletí passat ressenyàvem el debut en la novel·la d'intriga sobre especulació científica de Franck Thilliez. Ara, amb una mica de retard, tractem de l'obra més divulgada d'un altre autor francès, Thierry Jonquet (París, 1954-2009). *Tarantula* es va publicar el 1984, però s'ha fet popular arran del film de Pedro Almodóvar *La piel que habito* (estrenat el 2 de setembre de 2011). Deixem de banda el film, que tanmateix ha servit perquè es traduís la novel·la.

A *Tarantula* tenim el clàssic metge boig, un cirurgià plàstic que té la filla reclosa al manicomi i manté presonera a casa una dona jove, que aparentment explota sexualment, i tenim un laboratori subterrani amb presoner encadenat a la paret i una sala d'operacions clandestina, elements de la ciència-ficció terrorífica del cinema en blanc i negre. I també tenim

un atracador solitari ferit i fugitiu amb el botí, que no es pot confiar de ningú però que necessita tothom, típic de la novel·la negra clàssica i dels films en blanc i negre de John Huston. Tot d'elements tòpics que tanmateix ens atrapen, alhora que ens fan repel·lir-los, com la tarantula del títol, i conflueixen implacablement en un final inevitable i en una darrera frase, també tòpica de la novel·la negra, però que capgira sàviament tota la nostra percepció de la novel·la i transforma l'obra en una desolada narració d'expiació. Com a les novel·les de Philip Roth o als films de Tarkovski, aquí no hi ha la dialèctica tranquil·litzadora del crim i el càstig, sinó l'assumpció de la responsabilitat del delictes mitjançant l'expiació sense esperança de redempció.

Possiblement les presses per a fer sortir el llibre al moment de l'estrena del film han provocat que la traducció, d'altra banda ben efectiva, tingui algun moment millorable: una llarga i minuciosa observació de les habilitats d'una aranya sense fer sortir per a res la paraula teranyina, o una descripció enigmàtica, no sabem si atribuïble a l'autor: "Va doblegar la roba abans de posar-se unes botes de pell negra molt altes, una faldilla de cuir i unes mitges de reixeta": suposo que cal una gran habilitat per a vestir-se per aquest ordre.

amj

El temps és un cabró

de Jennifer Egan

Tr. Carles Miró

"Mirmanda", 86, Edicions de 1984, Barcelona, novembre 2011.

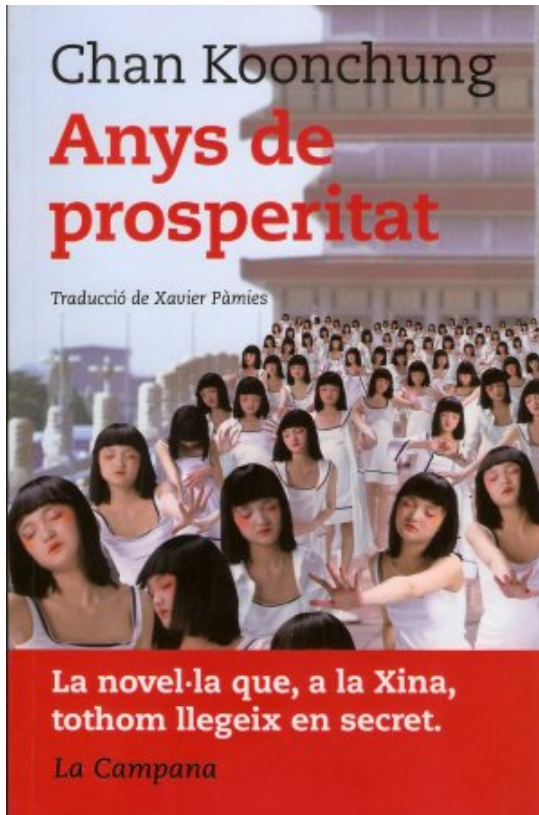
La novel·la de Jennifer Egan (Chicago, 1962), publicada en anglès el 2010, té l'aval dels premis Pulitzer i Nacional del Cercle de Crítics 2011. I és realment una molt bona novel·la. Dividida en tretze capítols, cadascun centrat en un personatge diferent però tots relacionats, fins a la pàgina 264 és una novel·la realista actual, una crònica d'uns joves nord-americans vinculats als moviments musicals i a la indústria discogràfica, des de poc després dels atemptats de Nova York i Washington, a l'inici del segle, que ens mostra com el temps els ajunta i els allunya i triomfen i fracassen i tenen fills i moren. En força casos, com diu un dels personatges, amb el temps esdevenen persones que han "deixat de ser elles mateixes sense adonar-se'n".

Però la història continua i les cent deu últimes pàgines, els dos capítols darrers, ja passen més enllà del 2020, amb tots els elements d'una novel·la d'anticipació: al capítol 12 una nena de dotze anys recorda que quan era petita hi havia gespa al jardí, on ara arriba el desert, i construeix la seva narració només amb diapositives d'exposició, amb uns textos que cadascun no arribaria a tres ratlles en una distribució literària habitual. I al darrer capítol som a Nova York un mes de febrer a trenta-dos graus, "els ajustaments fets a l'òrbita de la Terra relacionats amb el canvi climàtic havien escurçat els dies d'hivern, i ara al febrer el sol es ponia a les 4.23", a les aglomeracions estan prohibits els cotxets de criatura i els nadons s'han de dur penjats al portanadons, els joves no es tatuen "després de veure tres generacions de tatuatges flàccids que es pansien com una tapisseria arnada sobre uns bíceps farcits i uns culs enfonsats", i els auriculars són gairebé una pròtesi: l'empleat amb auriculars "no tenia papers ni taula, ni calia que es desplaçés cada dia a la feina", els joves es comuniquen més amb els auriculars que parlant, els auriculars serveixen per a transmetre i rebre missatges visuals i textuais, i la publicitat es fa subornant per la pantalla persones concretes que al seu torn influeixen en altres fins a transformar els rumors en instruccions indefugibles.

La traducció és realment meritòria, amb algunes solucions brillants, tot i algunes decisions

lingüístiques discutibles i alguna expressió desconcertant, com els "bíceps farcits" que hem transcrit o un paisatge estival amb "el cant hipnòtic de les llagostes", unes insòlites llagostes cantaires que no sabem si són un joc malèvol de l'autora o una inadvertència de l'edició catalana. De tota manera, la novel·la és una lectura ben recomanable, i no solament pel terç de ciència-ficció que conté.

amj

Anys de prosperitat

de Chan Koonchung

Tr. Xavier Pàmies

"Tocs", 81, La Campana, Barcelona, novembre 2011.

Totes les informacions diuen que Chan Koonchung va néixer a Xangai (per l'aspecte, deu fer uns seixanta anys llargs), es va educar a Hong Kong, va estudiar a Boston i ara viu a Pequín. La seva novel·la s'ha publicat a Hong Kong i a Taiwan, però no a la Xina continental, on corre per la xarxa. Sempre és higiènic llegir literatura d'altres contrades, com ara és el cas de la xinesa, amb habituds i tradicions tan allunyades de les nostres.

Koonchung situa la seva novel·la, escrita el 2009, en un futur ben proper, el 2013, per a fer la seva faula sobre el gran engany damunt el qual es basteix la prosperitat

econòmica xinesa. Després dels Jocs Olímpics de 2008 i el procés de desenvolupament econòmic, els diaris xinesos han publicat que "Mentre l'economia mundial entrava en un període de crisi, l'edat daurada de supremacia de la Xina començava oficialment", i a partir d'aquí aparentment s'ha entrat sense solució de continuïtat en una època d'abundància, harmonia i benestar. Però a uns pocs descontents, aïllats i desconnectats ells amb ells, no els quadra aquesta simultaneïtat: hi ha una transició entre la crisi mundial i l'edat daurada xinesa, concretament vint-i-vuit dies de repressió i canvis forçats, que aparentment han desaparegut de la memòria de tot el poble, feliç i adaptat, i dels arxius i dels diaris. I aquesta és la investigació que, a les palpentes i cadascú pel seu compte, emprenen els protagonistes de la novel·la.

Una novel·la sarcàstica i crítica amb el poder xinès, però que no és solament a profit dels xinesos. "Quin abisme generacional que hi ha respecte al coneixement de la història xinesa contemporània, va pensar en Lao Chen. Per a la gent de cinquanta o seixanta anys, aquests esdeveniments crucials formen part de la seva cultura general. [però ara] no tenen cap conducta per a transmetre els seus punts de vista a les generacions joves." Una constatació que no ens és pas gens estranya per aquestes contrades.

Una lectura recomanable en una traducció que generalment llisca bé, cosa que no treu que, entre altres detalls esmenables, desconcerti veure allò que sembla alguna vacil·lació en les transcripcions de noms, potser a remolc de la traducció anglesa: Lu Xun, el pare de la literatura xinesa

contemporània, o Xiao Xi, però Chen i Dongsheng.

amj

CINEMA

La invención de Hugo

Martin Scorsese, EUA, 2011.

Al número 11 d'aquest butlletí electrònic ressenyàvem amb goig la publicació en català del llibre de Brian Selznick *La invenció de l'Hugo Cabret* i

acabàvem la nota amb aquestes paraules: "Un d'aquells llibres en principi per a adolescents, però que pot fer gaudir qualsevol que estigui obert a les sorpreses i que estimi els peoners del cinema i de la ciència-ficció."

Davant el film de Martin Scorsese també podem dir que es tracta d'una obra per al públic juvenil, que veient les corredisses de l'Hugo Cabret pels budells de l'estació de tren se sentirà com ens sentíem fa més de cinquanta anys veient les aventures d'en Bart a *Els 5.000 dits del doctor T*, però el film també fascina els amants del cinema fantàstic i de ciència-ficció, amb la reivindicació i l'homenatge d'un dels seus màxims creadors, Georges Méliès.

El llibre, ja des del format extern, utilitzava tots els recursos del paper imprès, amb text, il·lustracions que suplien escenes, dibuixos, fotogrames impresos i fins la sensació cinètica produïda deixant anar ràpidament una successió de pàgines il·lustrades amb la seqüència d'un moviment. El film, a més del protagonisme que hi té el cineasta peoner, incorpora fragments de cintes de Méliès i n'imita d'altres, i fins en mostra la manera com les filmava.

Com en aquell inoblidable conte de Ray Bradbury, "Últims sagraments", en què l'inventor d'una màquina del temps visitava Melville i Poe als seus darrers dies, tristos i fracassats, per mostrar-los com la posteritat llegiria els seus llibres i els honoraria, Scorsese, a partir de Selznick, també redimeix el vell Méliès, que desenganyat i arruïnat davant l'abandó del públic va deixar el cinema després de malvendre les cintes a pes de cel·luloide. Encara al nostre butlletí número 7 donàvem la notícia que aquell any 2007 s'havien trobat a Barcelona quatre films de Méliès que s'havien considerat definitivament perduts.

amj

Los vengadores (Avengers)

Joss Whedon, EUA, 2012.

Confesso que mai no he estat seguidor dels tebeos de superherois de Marvel, amb l'excepció de Spiderman, l'ambigua vida del qual em va seduir des de la primera lectura. L'adaptació al cinema d'"Avengers", que va néixer originalment com una miscel·lània de superherois marvians (capità Amèrica, Iron Man, Wasp, Hulk i Thor), en aquest darrer lliurament cinematogràfic ha experimentat incorporacions i algunes baixes notables. Així, al film de 2012 l'equip de superherois està integrat per Iron Man, Hulk (la Cosa), Thor, Black Widow (la Vídua Negra) i Hawkeye (Ull de Falcó), tots reclutats pel general Fúria (als còmics originals de Marvel un militar borni

d'origen italià, però al film el general és afroamericà, naturalment també borni).

La superproducció té un metratge excessiu (gairebé dues hores i mitja) amb un ritme canviant (relativament pausat al començament i de vertigen al final) que fa que el film s'esdevingui en una successió d'efectes especials inacabable amanida per una banda sonora *ad hoc*. Algunes escenes d'acció són efectives, com ara l'interrogatori i el reclutament de la Vídua Negra o la persecució de Hulk (també rere la Vídua Negra). S'agraeix que molts plans de visió recordin les vinyetes dels còmics dels magnífics il·lustradors de Marvel.

Els personatges van introduint-se successivament al llarg de la història i el més empàtic potser és Bruce Banner, Hulk. Loki, germanastre de Thor, és la divinitat maquiavèlica contra la qual lluiten les forces del bé, coordinades per Fúria i comandades en moments puntuals pel capità Amèrica, un xicot amb aires de ser tan bon jan com el nostre capità Enciam, això sí, sense despentinat-se ni un cabell en les lluites més mortíferes.

L'argument gira al voltant de prendre el poder a la Terra a partir de la possessió del Tesseract, una nova font d'energia continguda en un cub blau que farà possible obrir un portal sobre Manhattan, per on penetrarà l'exèrcit extraterrestre. Són, justament, les gegantines naus alienígenes, que imiten éssers marins prehistòrics nedant per l'aire entre els gratacels, els elements més fascinants del film. El guió està salpebrat amb dues o tres referències sobre la pèrdua de la llibertat (l'escena a Alemanya s'utilitza per a fer una analogia de Loki amb Adolf Hitler) o un esment de l'elf Legolas referint-se a l'habilitat de Hawkeye amb l'arc i les fletxes.

Quan s'acaben els crèdits i gairebé tothom ha abandonat el cinema apareix l'esguard del dolent extraterrestre: mitja cara envermellida amb un gest que recorda Hellboy i amb unes paraules que potser ens avancen la segona part d'*Avengers*.

Tot plegat és vistós i entretingut, i reconforta comprovar que Disney -que va fagocitar Marvel recentment- ha mantingut l'essència original dels còmics sense ensucrar-la, tot i que a un servidor li hauria agradat veure els Venjadors més entomològics, que sí que apareixen als tebeos: Wasp (la Vespa) i Antman (l'Home Formiga).

Jordi de Manuel

Els jocs de la fam

Gary Ross, EUA, 2012.

La història dels *Jocs de la fam* no és del tot original, com ja es va comentar en aquest butlletí als números 24 i 25, a les ressenyes de la trilogia literària. Pel que fa a l'argument, l'obra té il·lustres

precedents en la literatura i el cinema de ciència-ficció, des de *La setena víctima*, una de les millors novel·les de Robert Sheckley, que va ser portada a la pantalla per Elio Petri amb Marcello Mastroianni i Ursula Andress amb el nom de *La decima vittima*, fins a la novel·la (i la posterior adaptació al cinema i al manga) *Battle Royale* de Koushun Takami, passant per novel·les que aprofundeixen el mateix tema, com la magnífica *La larga marcha* de Stephen King, o *El fugitivo*, del mateix autor.

La novetat de la proposta de Collins rau, potser, en la barreja de tots els ingredients anteriors, més alguns altres, com ara la visió despietada del món adolescent, molt en la línia del *Senyor de les mosques* de William Golding, un tret que s'accentua més en el film que a la novel·la, i també la volguda inversió dels rols femenins i masculins dels protagonistes.

I passem a la pel·lícula en si. *Els jocs de la fam* ha estat filmada respectant la idea original, amb les divergències, mínimes i necessàries, per a adaptar la novel·la al llenguatge cinematogràfic. Per exemple, la novel·la està escrita en primera persona i tot queda filtrat per la protagonista, mentre que al film l'espectador pren una distància amb la protagonista que ens la fa, paradoxalment, més entenedora.

La pel·lícula manté en tot moment l'interès de l'espectador, amb una trama àgil i intel·ligent i amb un bon ritme narratiu. Destaquen alguns moments d'intensitat dramàtica tant a la primera part, la presentació dels jocs, com a la lluita per la supervivència de la protagonista. Per altra banda, la interpretació dels actors és encertada i destaca amb llum pròpia Jennifer Lawrence en el paper

principal. Una bona fotografia i una música suggeridora acaben de certificar la qualitat del producte.

Els jocs de la fam no pretén ser una fita del setè art, ni tan sols dels films de ciència-ficció; director i guionistes s'havien proposat fer un entreteniment digne, una pel·lícula d'acció amb les seves dosis de reflexió. Posats a trobar-hi pegues puntals, es pot parlar, per exemple, de la poca versemblança de les imatges del Capitoli, o bé retreure-hi que no se'ns expliquen prou coses del terrible món distòpic on estan immersos els personatges. Unes pinzellades de crítica social potser no haurien estat supèrflues.

Diuen que, malgrat la violència latent de la història, s'han assuaujat les morts violentes i s'ha rebaixat la crueltat per a fer el film apte per a públics a partir de dotze anys. S'agraeix aquesta absència de sang i fetge gratuïta, tan present en altres films d'acció. De vegades el so d'un canó que anuncia una mort pot fer més que litres de sang i vísceres escampades.

Abans d'acabar, voldríem assenyalar que no entenem l'interès d'alguns crítics cinematogràfics i d'altres opinadors per a rebaixar la pel·lícula a subproducte de consum adolescent assimilable a *Crepuscle*. Aquest film ni per qualitat, ni per temàtica, no té res a veure amb les sagues vampiresques de la senyora Meyer portades a la pantalla.

MG

Revisant els clàssics

Minority Report

Steven Spielberg, EUA, 2002.

En ocasió d'esdeveniments que feien preveure situacions de desordre, fa poc que ha tornat a l'actualitat el debat sobre les actuacions policiaques preventives, i els mitjans han esmentat el

film *Minority Report*, que avançava la qüestió. És una oportunitat, doncs, per a revisar-lo. El film mostra que, a l'organització Precrim, els precogs, uns mutants amb poder de predicció, tenen la visió d'un futur crim, i la policia de l'empresa, només establerta a Washington, l'impedeix i deté i immobilitza el previsible assassí. Davant una futura votació al senat perquè Precrim s'implanti a tots els Estats Units, Danny Witwer (Colin Farrell), un agent del FBI, investiga l'organització, per

cercar-hi possibles falles, amb l'objecció que condemna sistemàticament gent que no ha comès cap crim. El cap de la brigada, John Anderton (Tom Cruise), assegura que el sistema no té falles. El fundador i president, Lamar Burgess (Max von Sydow), tem que quan l'organització sigui federal en perdran el control, i també es preocupa perquè l'Anderton va perdre un fill en circumstàncies estranyes i això, davant l'opinió pública, pot treure sensació d'objectivitat a l'empresa. Quan una predicció dels precogs anuncia que el cap de la brigada mateix matarà un tal Leo Crow, que ni tan sols coneix, l'Anderton fuig per intentar demostrar la seva innocència. Se'n va a veure la doctora Hineman (Lois Smith), creadora del programa, que li explica que els precogs no s'equivoquen, però que hi ha desacords entre ells i, doncs, que hi pot haver l'informe de la minoria, un dissident, que, en el cas de l'assassinat de la mare de la precog Agatha (Samantha Morton), és aquesta mateixa noia. Si això se sabia, es veuria que el sistema no era tan infal·lible, i tot el muntatge es desfaria. La memòria dels seus informes és dins el cervell de l'Agatha, i per això l'Anderton s'enduu la noia de la seu de Precrim. Quan li pot descarregar la memòria, veu que en el seu cas no hi ha informe de la minoria: ella també el veu matant en Crow, i efectivament, tot i que arriba a descobrir que tot era un muntatge, i malgrat l'advertiment de la noia en el sentit que ell té elecció, el mateix Crow el fa matar-lo. L'agent Witwer va entenent que tot és una conspiració i, quan se'n va a veure en Burgess, aquest, aprofitant que el programa està desactivat per l'absència de l'Agatha, el mata. Més endavant, es delata involuntàriament davant la dona de l'Anderton, la Lara (Kathryn Morris), i ella rescata el marit. En Burgess és un fanàtic defensor de l'empresa, tot i saber que té falles. Quan la mare de l'Agatha va intentar rescatar la filla, ell la va assassinar; només l'Agatha posseïa aquesta informació, i quan l'Anderton s'havia acostat a la veritat el va voler retirar de la circulació, també per demostrar l'efectivitat de l'empresa. Ara la predicció és que en Burgess matarà l'Anderton, però en Burgess, coneixent el futur, pot escollir, i se suïcida. L'empresa Precrim no funciona, i el senat la fa dissoldre i amnistiar tots els presos. S'ha acabat l'experiment, que ha durat de 2046 a 2054.

La idea del film parteix del conte de Philip K. Dick "L'informe de la minoria" (1956). El relat no fa tanta referència a la vida quotidiana de l'individu com el film, sinó que té un sentit més polític. Al conte, hi ha el mateix sistema policíac de Precrim, basat en les prediccions dels tres mutants precogs que, podent preveure el futur, permeten al sistema policíac anticipar-se a detenir els possibles criminals abans de cometre el delictes. La paradoxa temporal que es crea entre el futur previst i el futur real que s'esdevé en impedir el crim previst s'explica per la teoria que hi ha més d'una sendera temporal alternativa realitzable. Al relat, hi ha tres poders en equilibri inestable: el policíac de Precrim, el polític del senat i el militar. John Anderton, director i fundador de Precrim, és assenyalat com a criminal potencial, i la víctima serà el general Leopold Kaplan. L'Anderton investiga l'informe de la minoria, un dels tres precogs, que diu que no cometrà el crim. El general Kaplan també utilitza aquest informe per intentar demostrar que el sistema està viciat, que no hi ha unanimitat en la visió del futur i, doncs, el sistema policial empresona innocents i s'ha de dissoldre; i, si ho aconsegueix, els militars ho aprofitaran per a prendre tot el poder. Per impedir la maniobra i desemmascarar en Kaplan, l'Anderton el mata efectivament, i així salva el sistema policíac. En realitat, tots tres informes eren diferents, perquè no són simultanis, de tal manera que cadascun preveu un futur en què ja hi ha l'informe precedent: així, el primer informe diu que, quan l'Anderton coneix el pla d'en Kaplan de fer dissoldre Precrim, el mata; al segon, com que l'Anderton s'assabenta de la predicció que farà un crim (informe 1), decideix no matar-lo; el tercer ja preveu què passaria si realment no el matava (informe 2) i els militars duïen a terme el seu pla, i per tant el mata. Cada informe invalida el precedent, i la clau està a interpretar-los consecutivament, no simultàniament dos contra un. A l'objecció final que també hi podria haver més casos en què l'informe de la minoria apuntava a la innocència, l'Anderton retruca que només

en el seu cas ell tenia accés a l'informe que l'acusava i, doncs, podia decidir no actuar. El conte, en definitiva, salva l'estructura policial precriminal i l'equilibri de poders.

Remarquem, per a acabar, que el film, tot i titular-se "informe de la minoria", al capdavant s'oblida d'explicar el motiu que fa que hi pugui haver aquest informe dissident, cosa que era el nucli justificatiu del conte de Dick; però així abona la idea que el sistema no era infal·lible i, doncs, s'ha d'eliminar: una intenció contrària a la del relat original.

amj

Moments memorables del cinema de Ciència-Ficció

2001: *Odisea del espacio*: "El amanecer del hombre"

CÒMIC

Les aventures de Pere Vidal

Guió: Joaquim Carbó

Dibuixos: Josep Mª Madorell

En Joaquim Carbó va escriure *La casa sota la sorra* l'any 1966. Aquesta novel·la va ser l'inici de la col·lecció "Les aventures d'en Pere Vidal", que, un any més tard, començaven a publicar-se en forma de còmics, dibuixats per en Josep M. Madorell, a la revista "Cavall Fort", amb una excel·lent acollida tant de la crítica especialitzada com dels lectors de la revista. A *La casa sota la sorra* (1967) la seguiren *Els bruixots de Kibor* (1970-1971), *La casa sota el mar* (1973-1974), *La casa sota la lona* (1976), *El país d'en Fullaraca* (1980) i, una mica més tard, *La casa sobre el gel* (1987).

"Les aventures d'en Pere Vidal" han estat recollides en format

àlbum diverses vegades. Primer ho va fer Anxaneta, que en va publicar el primer volum ja l'any 1968. El relleu el varen agafar l'any 1983 les Edicions Unicorn i, encara, n'hi hagué una nova edició l'any 1986 a càrrec de l'Editorial Casals. Aquesta editorial va publicar també l'any 1987 *La casa sota les estrelles*, que, posteriorment, l'any 1995, es podia llegir a "Cavall Fort". Aquesta revista va intentar continuar la sèrie l'any 1999 amb *La casa sobre les mines*, que també publicà en format àlbum, l'any 2003, l'Editorial Casals.

La revista "Cavall Fort" va néixer sota el patrocini dels bisbats de Vic, Girona i Solsona amb una declarada voluntat d'estimular la lectura en català entre els nois i noies de nou a quinze anys, però també amb una altra voluntat no tan declarada de difondre els valors i l'ètica de la cultura confessional que la patrocinava. Per aquesta raó els còmics predominants a les seves pàgines eren els de procedència francobelga, que, més tard, s'havien de conèixer com els de la "línia clara". "Cavall Fort" hi va intentar afegir alguns còmics de fabricació pròpia i n'encarregà la tasca al dibuixant Josep M. Madorell, que col·laborava a la revista des del seu inici. En Madorell va començar a treballar en dos projectes que anaven avalats per uns guions fets per dues de les personalitats més destacades del món de la literatura juvenil, en Joaquim Carbó i en Ramon Folch i Camarasa. El resultat foren els dos còmics d'aventures més representatius del còmic català: "Les aventures d'en Pere Vidal" i "En Massagran".

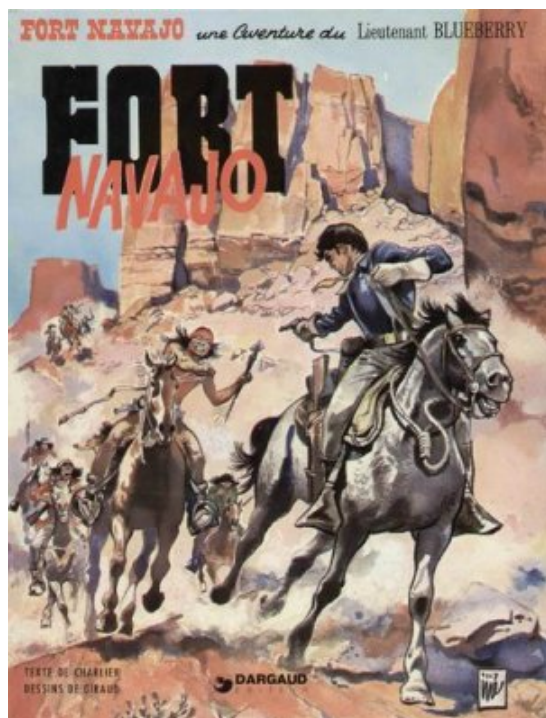
Encara que el protagonista de *La casa sota la sorra* és en Pere Vidal, un noi barceloní amb bon cor però una mica mandrós i esbojarrat, la continuïtat de la sèrie va fer que aquest anés cedint el paper principal, que acabà compartint amb Henry Balua, un idealista xicot sudanès que parla català perquè ha fet cursos a la universitat d'estiu de Barcelona.

La importància d'aquest segon personatge es fa més evident si recordem que Catalunya encara estava sota el règim franquista i que els valors i l'ètica que trobem en el rerefons de l'aventura no són precisament els que imperaven en els estaments oficials. En Joaquim Carbó escrivia l'abril de 1983, en la presentació del primer àlbum editat per Unicorn, que els nois i noies d'una escola hi "havien descobert una intenció descolonitzadora, ecològica, que estimulava la companyonia, desemmascarava elements feixistes, etc."

Potser ara aquestes coses no sorprenen ningú, però parlar d'ecologisme quan es pensava que els recursos eren inesgotables i estàvem en plena cursa consumista és una visió futurista que pocs escriptors tingueren. Tampoc no era gaire normal veure un equip de sudanesos construint una carretera per travessar una selva amb una vegetació que s'espesseix a cada moment com es pot veure a les primeres pàgines de *La casa sota la lona*. I, ja que he citat aquest títol, voldria aprofitar per dir que en Carbó hi introdueix amb el mag Danieloff un element estrany que, des del meu punt de vista, fa grinyolar la resta de la sèrie. Perquè és obvi que els poders de Danieloff no són simples trucs de mag, sinó que deixen entreveure que hi ha màgia real.

Tampoc no era gaire normal que el dolent de la sèrie, el senyor Ty, fos un antic nazi que havia aconseguit escapar en acabar la guerra. Catalunya n'era plena i no eren pas considerats delinqüents per les autoritats del país. Uns dels "tebeos" més llegits en aquella època eren els de la col·lecció "Hazañas Bélicas", i no es pot pas dir que els nazis hi fossin els dolents.

Quasi cinquanta anys després de la seva sortida, "Les aventures d'en Pere Vidal" continuen fresques. Si, per edat, ja les havíeu llegit, torneu-ho a fer. Si no, procureu-vos els volums i comenceu a llegir-les. No us penedireu.

Gir vs. Moebius

Pocs dies abans de la sortida del nostre butlletí anterior, concretament el 10 de març, es va produir la mort de Jean Giraud, un dels autors més importants de la història del còmic. Com podeu suposar, el procés d'elaboració del butlletí requereix un temps i uns terminis de manera que, normalment, el consell de redacció tanca l'admissió d'articles una quinzena abans de la seva sortida. Per aquesta raó en aquell butlletí no es va fer esment de la notícia.

Ara, encara que hagi passat quasi un trimestre, no volem deixar de recordar qui va ser i què va fer Jean Giraud, que, professionalment, tingué un desdoblament de personalitat signant bona part de la seva obra, jo penso que la més important, amb el nom de Gir, i quasi la totalitat de la part

en què s'endinsava en l'univers de la ciència-ficció amb el nom de Moebius.

Potser la tria de noms és més significativa que no pot semblar a primer cop d'ull. Com a dibuixant, Gir trasllada al paper els guions de Jean-Michel Charlier, donant vida al conegut tinent Blueberry, en realitat pseudònim de Mike Steve Donovan, primer un propietari de Georgia, oficial sudista a la guerra civil americana, amic dels negres, condemnat a mort per ambdós bàndols, salvat *in extremis*, quan l'anaven a matar els seus, pels nordistes, que l'incorporen a les seves tropes amb un nom inventat sobre la marxa només mirant els matolls que tenia al voltant.

Gir havia treballat amb Jijé fent un àlbum de Jerry Spring i no es pot pas dubtar que els primers episodis de Blueberry s'inspiren en el personatge i l'estil de Jijé. Però de mica en mica la qualitat del seu dibuix supera la del mestre. Els dos àlbums de l'aventura de *La mina de l'alemany perdut* han passat als diccionaris i enciclopèdies de còmic com a obres mestres difícilment superables. I, a partir d'aquest episodi, la sèrie segueix en un *crescendo* constant. Gir va ser possiblement un dels primers autors -cal recordar també el sergent Kirk d'Hugo Pratt- a donar els valors tradicionals de l'esquerra a un personatge que formava part de l'exèrcit dels Estats Units, que va perpetrar o emparar un seguit de grans genocidis als pobles indis. La identificació de Blueberry amb el poble indi el porta, fins i tot, a formar-ne part, amb el nom de Tsi-Na-Pah (Nas Trencat), pel seu aspecte físic inspirat en l'actor Jean-Paul Belmondo. Llàstima que ni Charlier ni Giraud no es van atrevir a seguir aquesta línia argumental.

Potser, però, per als afeccionats a la ciència-ficció és més atractiva l'etapa que molts crítics qualifiquen de maduresa. Giraud abandona la revista "Pilote" i el 1974 s'uneix al grup Humanoides Associats, que crearà la revista "Metal Hurlant". A les seves pàgines sortiran *Arzach* (que va tenir diferents versions fonètiques del nom), *The long Tomorrow* i *El garatge hermètic*. Més tard coneix Alejandro Jodorowsky, amb qui farà la sèrie de l'Incal. És indiscutible que en tota aquesta etapa Giraud, convertit ja en Moebius, un nom que ret homenatge al matemàtic referent de la topologia amb la seva famosa cinta, va prescindint de la complexitat del dibuix i adopta cada cop més una forma d'expressió creativa suggeridora, però també més simple i esquemàtica. Personalment trobo a faltar, en aquesta obra, el contingut ètic i ideològic de la seva etapa anterior. Potser perquè Giraud, com a guionista, no està al nivell de Charlier i, per suposat, Jodorowsky té una visió del món molt més maniqueista (només cal veure la seva obra dedicada als Borja).

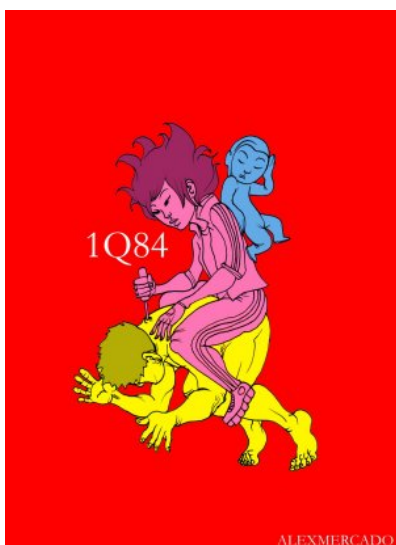

No es pot pretendre, en l'espai d'una crònica de butlletí, repassar i analitzar tant les obres citades com les moltes que hem deixat de citar. Només, per a posar un exemple, i deixant de banda altres aportacions seves al cinema, esmentarem la seva pel·lícula de dibuixos animats *Els amos del temps*, una fita memorable.

El lector interessat en pot trobar abundant material a la xarxa. Començant per l'article a la Wikipèdia. Malauradament, com és habitual, la versió castellana és molt més completa que la catalana. Sigui com sigui, la mort de Giraud ha suposat una pèrdua difícilment recuperable. Cal guardar per a les generacions futures tota la seva producció inapreciable d'àlbums.

T.S

TECNOCIÈNCIA EN FICCIÓ

1Q84

1Q84 d'Haruki Murakami, com altres obres d'aquest autor, està arrelada en la tradició literària fantàstica japonesa i emmarcada en el sintoisme. Tanmateix, un dels protagonistes d'aquesta història marcada per crisàlides d'aire, *litel pipol* i mons amb dues llunes, és un matemàtic. A través de les paraules de Tengo, que es guanya la vida ensenyant matemàtiques en una acadèmia, l'autor entra en la ment dels qui fan matemàtiques i descriu unes sensacions que aquells que les hagin estudiat al nivell universitari segurament compartiran:

-T'agraden les matemàtiques?

-Sí. Sempre m'han agradat.

-Què te n'agrada?

-Que què m'agrada de les matemàtiques? -Tengo va completar les seves paraules-. Doncs, que, davant dels números, em sento molt relaxat. És com si les coses tornessin a mare.

-T'agraden les progressions? -Va preguntar Fukaeri.

-Per a mi són com *El clavecí ben temperat* de Bach. Mai no me'n canso. Sempre hi ha alguna cosa nova per descobrir.

Però Tengo també és novel·lista, i compara tots dos mons. Les consideracions sobre l'escriptura i la lectura tenen un clar color freudià, i és com si el món matemàtic fos el referent inassolible, el paradís perdut que porta Tengo a reelaborar la realitat per mitjà de la literatura.

-Quan escric, mitjançant les paraules substitueixo la realitat que m'envolta per alguna cosa que trobo més natural. És a dir, reconstrueixo. D'aquesta manera confirmo que existeixo, sens dubte, en aquest món. Es tracta d'una operació completament diferent de quan sóc al món de les matemàtiques.

[...]

Quan visitava el món matemàtic, no tenia cap problema. Tot sortia com estava previst. Res no li tallava el pas. Però, un cop que tornava a la realitat (no tenia més remei que tornar-hi), continuava dins la mateixa patètica gàbia d'abans.

[...]

Llegir novel·les era, per descomptat, un altre tipus d'evasió. Quan tancava les pàgines d'un llibre, havia de tornar al món real. Però un dia es va adonar que, quan tornava a la realitat després d'haver visitat el

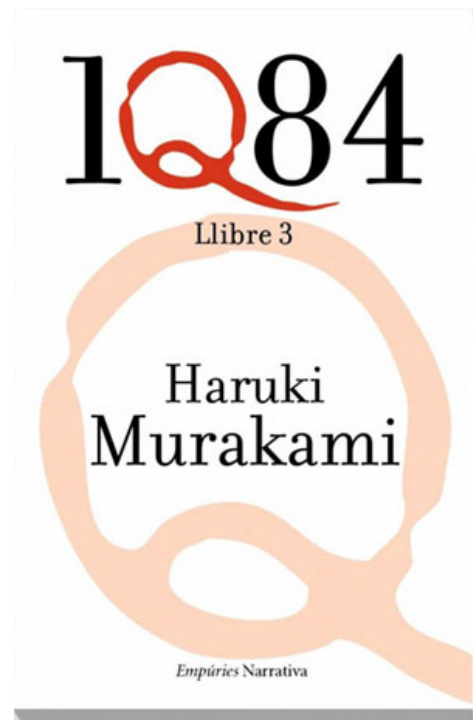
món de novel·les, no experimentava aquesta dura frustració que sentia en tornar de l'univers matemàtic. A què es devia deure?

L'altre protagonista, la fisioterapeuta i assassina Aomame, fa una reflexió com aquesta quan acaba de matar un maltractador de dones:

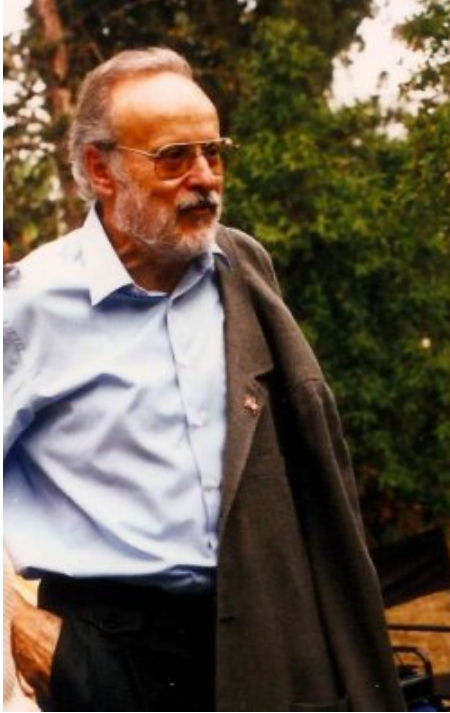
Una de les seves meitats continuava fent pressió al clatell del mort amb una fredor extraordinària. Però la seva altra meitat sentia pànic. Volia deixar-ho tot i fugir de seguida d'aquella habitació. "Sóc aquí i, alhora, no hi sóc. Em trobo simultàniament en dos llocs. Què hi farem si contravinc les teories d'Einstein? És el zen de l'assassí."

No està malament, però, en tot cas, contravé les teories de Heisenberg, no les d'Einstein.

Jordi Font-Agustí

Joaquim Carbó, calidoscopi de ciència-ficció

Joaquim Carbó, ja des del primer llibre de relats, *La sortida i l'entrada* (1960), de literatura realista i arrelada, va mostrar que és un escriptor, i un home, compromès amb la seva societat i les seves circumstàncies.

Quan, el 1961, va tenir l'oportunitat de col·laborar en la fundació de la revista "Cavall Fort", dins l'ambient de la represa de la renovació de l'escola catalana, Carbó va iniciar la fecunda producció literària adreçada a la mainada (contes, articles, teatre, novel·les, guions...), sempre amb el mateix esperit de fer allò que calia. I així el març de 1966 publicava un dels llibres més influents de la nostra literatura per a joves, *La casa sota la sorra*, amb l'inquiet Pere Vidal (àlies Peter Whitel) compartint el protagonisme amb el sudanès Henry Balua, i origen d'un bon seguit de "cases".

També dins el decenni dels seixanta, dins l'associació del personal de la Caixa de Pensions, on treballava, en complicitat amb l'escriptor i artista plàstic Lluís Utrilla, també empleat de la Caixa, Carbó va participar en diverses activitats adreçades a ampliar els camps d'incidència de la llengua i la cultura catalanes.

Els pares de Joaquim Carbó vivien ben a prop del pis barceloní de Manuel de Pedrolo, fet que va propiciar l'amistat dels dos escriptors des de molt aviat. Després que Pedrolo hagués publicat, el novembre de 1974, *Mecanoscrit del segon origen*, novel·la que els anys successius va obtenir un èxit extraordinari, arran de l'entrada del llibre català a l'escola, Carbó va publicar, l'abril de 1979, una altra considerable novel·la de ciència-ficció, que, mig seriosament mig en broma, va voler titular amb un grup nominal semblant al de Pedrolo, "a veure si se li encomanava l'èxit": *Calidoscopi de l'aigua i del sol*.

Ja des de *La casa sota la sorra*, començant per la construcció subterrània, Carbó introdueix fantasies tecnològiques a les seves novel·les d'aventures, però a partir del *Calidoscopi* ofereix autèntiques creacions de ciència-ficció, sempre pensant en les necessitats del gènere i del lector. Així, podem anar trobant textos seus com "La nit dels barrufets" i "Guaites de l'espai" a *Un xicot de sort* (1982, conte i article publicats abans a "Cavall Fort"), "El nou ús d'una masia" (1985) a "Avui del jovent", "Els caps de setmana del futur" (1986) a "Tretzevents", "Gresca a la llibreria" (1987) al volum solidari *Crema de Maga*, contes signats amb el pseudònim col·lectiu Ofèlia Dracs com "Eutanàsia" (1981, dins el volum *Lovecraft, Lovecraft!*) i "Els éssers finals" (1985, dins el

volum *Essa efa*), i fins a la novel·la *Interfase amb mosca*(1991).

No intentem ser exhaustius. És impossible de ser-ho amb una obra tan copiosa i variada com la de Joaquim Carbó (també hauríem hagut d'esmentar la dedicació al gènere detectivesc, a partir de la novel·la juvenil *En Felip Marlot*, de 1981, origen d'una nodrida sèrie). Però sí que volem ser agraïts, a l'escriptor admirat, a l'activista modèlic i a l'amic i company estimat. I fins i tot per la pensada que va tenir la seva mare aquell llunyà estiu de 1932, de fer-lo néixer al poble on ella havia nascut, Caldes de Malavella, i que així ens ha propiciat que ara li puguem dir: Per molts anys, estimat Quim!, de part de tots els companys de la SCCFF, i gràcies per la teva aportació a la ciència-ficció.

amj

RELAT

Miracle a l'espai

La petita nau d'exploració ha quedat capturada dins una inesperada pluja de meteorits. Mirant d'evitar-los, finalment ha quedat encarada a un asteroide no cartografiat, de mesures considerables i composició desconeguda, que l'atrau amb la seva poderosa força gravitatòria, alhora que la trajectòria de la seva òrbita el dirigeix a col·lidir contra la nau. Impossibilitada de canviar el rumb, només un miracle podria salvar la nau d'estavellar-se contra l'asteroide, a una velocitat d'impacte de noranta quilòmetres per segon.

-Ja no ens pot salvar res -el comandant-. L'impacte serà d'aquí a quaranta-dos segons.

Els comandaments electrònics s'han anat bloquejant, per la interferència de les radiacions de l'asteroide, i sobtadament s'apaguen tots els llums. Només il·lumina el pont de comandament algun feble plafó d'emergència i la claror sinistra reflectida de l'asteroide, que amb la seva superfície gairebé omple del tot el visor de la nau.

-La mare que... -l'enginyer de vol.

Immediatament es corporifica al mig del pont una figura en forma de supositori Vilardell, que desprèn una fosforescència d'un groc verdós.

-Deú vos guard, fills meus -l'aparició.

-Si hi som a temps, encara introdueixo l'anotació que l'asteroide és del tipus Solaris. Transmet al·lucinacions corpòries -l'enginyer.

-M'heu invocat i de seguida he vingut -l'aparició.

-Tu volies que l'asteroide et transmetés un moc gegant? -el comandant.

-Sóc la Mare de Déu, i us puc concedir tres desitjos.

Amb els ulls mig acostumats a la penombra, els astronautes veuen que la figura amb culminació paraboloides és una dona amb una criatura de bolquers al plec del braç. Duu un mantell que li cobreix el cap i les espatlles i li arriba fins als peus. Tot del mateix material groc verdós fluorescent.

-Entens res del que diu? -l'enginyer.

-Si no ho entens tu, que ets el que té la mania d'incorporar paraules estranyes dels grafits antics... - el comandant.

-Feia segles que ningú no m'invocava amb el nom de mare, i us vull complaure -l'aparició-. A veure, fills, quin és el primer desig? Voleu que us reveli només a vosaltres l'autèntic tercer secret de Fàtima?

-Casu'm el zigot que em va produir! Sembla que es vol comunicar en terrícola, però no entenc res - l'enginyer.

-No en facis cas, que ja tenim prou feina i poc temps. Vint segons per a l'impacte. Ejecto tots els registres de les coordenades -el comandant.

-No us fa el pes? Doncs us ofereixo el segon desig. Us puc revelar en exclusiva el misteri de la meva concepció immaculada -l'aparició.

-Espero que l'al·lucinació hagi quedat enregistrada tant d'àudio com de vídeo. Així tindran totes les dades per a desxifrar-la -l'enginyer.

-Les dades ja viatgen cap a la base. Nosaltres ja no existirem quan hi arribin, però deixant registrat l'asteroide evitarem que altres caiguin al mateix parany -el comandant, que estreny la mà de l'enginyer.

-No m'hauria imaginat mai acabar així, però al capdavant la nostra mort no haurà estat estèril - l'enginyer, encaixant la mà del comandant, amb els ulls entelats.

Davant la imminència de la col·lisió, els plafons d'emergència encara emeten intermitentment una pàl·lida indicació damunt les escotilles, abans d'apagar-se del tot.

-Doncs no sé què us puc oferir com a tercer desig. Ja ho sé! Us concediré això que sortia escrit en aquests plafons tan bufonets: les dones i els nens, primer -l'aparició, que s'esfuma fulminantment.

La nau està totalment a les fosques al moment de l'impacte inevitable.

A. Munné-Jordà

C(F)URTS

Ni tan sols els robots són capaços de resistir-se a l'art:

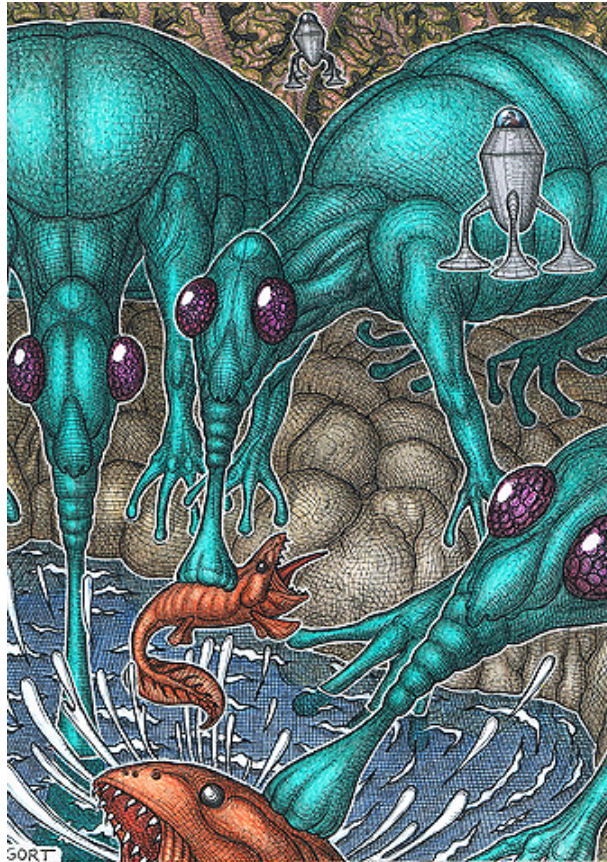
http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=_sUeGC-8dyk

Un curt d'aspecte molt clàssic per a una paràbola molt actual:

<http://www.youtube.com/watch?v=iY5TWVWeTrA>

BESTIOLES GALÀCTIQUES

del Manual de Supervivència Estel·lar d'en Jordi Gort

Els òrgans animals adaptats a la depredació presenten múltiples formes dintre el reialme de la vida; la seva eficàcia, però, acostuma a ser similar, cosa que lamenten moltes criatures que serveixen d'àpat a una gran varietat dels éssers vius que s'han adaptat a caçar o pescar per a poder subsistir. Aquest és el cas del burliró (*Piscator tuba*), animal de grandària formidable que viu al planeta Excanto (sector 663), pescant amb la seva curiosa trompa prènsil.

del *Manual de Supervivència Estel·lar*. Ref: 28yba665o